

HiO-rapport 2010 nr 20

Tolking for barn – en statusrapport

Tonje Raddum Hitching og Anne Birgitta Nilsen (red.)

Høgskolen i Oslo
Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier
November 2010

© Høgskolen i Oslo

ISBN 978-82-579-4742-2

ISSN 0807-1039

Det må ikke kopieres fra denne bok i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, Interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale medfører erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Innhold

Innledning	5
1. Bakgrunn for tema	7
1.1 Forskning på feltet <i>tolking for barn</i>	7
1.2 Kunnskap på feltet <i>tolking for barn</i>	8
1.3 Flerspråklig kommunikasjon.....	11
1.4 Relevant kunnskap fra flerspråklighetsforskningen.....	12
2. Forskningsprosjektet: <i>Tolking for barn</i>	15
2.1 Bakgrunn for forskningsprosjektet.....	15
2.2 Små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler	16
2.2.1 Samtaleeksperimenter som datamateriale.....	17
2.2.2 Prosjektets formål.....	18
2.2.3 Foreløpige resultater	18
2.2.4 Forsøksfilm 1: Gutt tre år	19
2.2.5 Forsøksfilm 2: Jente seks år	22
2.2.6 Forsøkssamtaler versus institusjonelle samtaler	23
2.3 Tolkenes erfaringer med barn i tolkemedierte samtaler.....	23
2.4 Tolkebrukernes erfaringer med barn i tolkemedierte samtaler	24
2.4.1 Tolkemedierte dommeravhør.....	24
3. Tolkebrukerens perspektiv: Samtaler med barn i Utlendingsdirektoratet	27
3.1 Bakgrunn.....	27
3.2 Formålet med samtalen med barn.....	27
3.3 Hvordan foregår en samtale med barn i Utlendingsdirektoratet.....	28
3.3.1 Forberedelser til asylsamtalen	28
3.3.2 Kontaktetablering.....	29
3.3.3 Fri fortelling.....	29
3.3.4 Temasondering	30
3.3.5 Avslutning.....	31
3.3.6 Evaluering.....	31
3.4 Diskusjon: Spesielle utfordringer ved å tolke for barn	32
3.4.1 Nøyaktighet.....	32
3.4.2 Tolkenes rolle i relasjonsbyggingen.....	32
3.5 Konklusjon	33

4.	Tolkebrukerens perspektiv: Samtaler med barn i Utlendingsdirektoratet	35
4.1	Institusjonelle samtaler med barn	35
4.1.1	Hvor små barn kan man tolke for?	35
4.1.2	Forstår barnet hvem det snakker med?	36
4.1.3	Bør barna orienteres om tolkens ansvarsområde?	36
4.1.4	Hvordan skapes tillit?	36
4.1.5	Hvordan snakker man med barn?	37
4.1.6	Hvordan bør tolken tolke?	37
4.2	Spesielle utfordringer som knytter seg til det å tolke for barn	38
4.2.1	Barnespråk og barns uttryksmåter	38
4.2.2	Samtaler med fokus på form	39
4.2.3	Språkveksling	39
4.3	Avslutning	39
5.	Utvelgelse av tolker til samtaler mellom barn og voksne – Tolkebestillerens perspektiv	41
5.1	'Pedagogiske tolker'	42
5.2	Diskusjon	43
5.2.1	Egne tolker for barn?	43
5.2.2	Tolkens rolle i kommunikasjonssituasjonen	44
5.2.3	Trygghet i tolkerollen når man tolker for barn	45
6.	Konklusjon og videre arbeid	47
7.	Litteratur	49

Innledning

Denne rapporten inngår som en del av forskningsprosjektet *Talking for barn*. Prosjektet er igangsatt ved Høgskolen i Oslo, og det ledes av Anne Birgitta Nilsen, førsteamanuensis ved Tolkeutdanningen.

Bakgrunnen for rapporten er innsamlet kunnskap på feltet og et seminar, som ble holdt i regi av forskningsprosjektet *Talking for barn* ved Høgskolen i Oslo april, 2010.

Seminaret hadde to målsettinger. Disse var for det første å samle kunnskap om feltet *talking for barn*. For det andre var målet for seminaret å diskutere hvordan det kunne jobbes videre med feltet med henblikk på å samle mer kunnskap.

Tema for dagen var åpent, slik at erfaringene kunne høstes bredest mulig. Arbeidsformen for seminaret var en kombinasjon av innlegg fra personer med kompetanse på feltet, etterfulgt av innspill og diskusjon etter prinsippet: Kunnskap skapes i dialog og blir til i samhandling.

Seminardeltakerne var inviterte på grunnlag av deres kontakt med feltet, eller direkte erfaring og kunnskap fra det å samtale med barn gjennom tolk eller tolke for barn. Deltakerne var fra ulike instanser i offentlig sektor, som Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet (Liv Kolstad Zehou), Utlendingsdirektoratet (Jasmina Gustavsén, Lena Grønland, Linn Krane, Thale Moen og Marianne Heibo) og skolevesenet (Randi Havnen). Tolkenes erfaringer, betraktninger og tolkefaglige perspektiver var representerte ved Norsk Tolkeforening (Lul Hassan Kulmiye) og Statsautoriserte tolkers forening (Hilde Fiva og Berit Nordhuus). Tolkeutdanningen var representert ved Anne Birgitta Nilsen og Tonje Raddum Hitching.

Kunnskap om feltet vil bidra til å kartlegge utfordringer tolker og andre fagfolk står over i tolkemedierte samtaler med barn, samtidig som kunnskapen vil bidra til å styre og styrke tolkeutdanningen og øke dens relevans.

Formålet med denne rapporten er å dokumentere den kunnskap og erfaring som er gjort på feltet i regi av forskningsprosjektet *Talking for barn*. Rapporten skal fungere som et arbeidsdokument for fremtidig arbeid med samling av kunnskap på feltet. Den er dessuten skrevet ut fra et ønske å dele kunnskap med andre interesserte.

Tonje Raddum Hitching og Anne Birgitta Nilsen

I. Bakgrunn for tema

I de fleste tolkemedierte samtaler i offentlig sektor er alle deltakerne voksne, slik som i enspråklige samtaler. Tolkemedierte samtaler der en eller flere av deltakerne er et barn, forekommer imidlertid også, for eksempel i legepasientsamtaler, psykologsamtaler, dommeravhør og asylintervjuer. I slike institusjonelle samtaler tolkes det mellom barn og voksne. Disse samtalene finnes det svært lite systematisert kunnskap om. Vi vet dessuten lite om hvordan disse samtalene eventuelt skiller seg fra tolkemedierte samtaler med bare voksne deltakere. Denne mangelfulle kunnskapen på feltet *tolking for barn* er bakgrunnen for denne rapporten, hvis mål er å samle den kunnskapen som finnes per i dag (høst 2010).

I det følgende redegjøres det for forskning og kunnskap på feltet *tolking for barn*, samt annen relevant kunnskap.

I.1 Forskning på feltet *tolking for barn*

Forskning på tolkefeltet har hovedsakelig den voksne tolkebruker som utgangspunkt. Dette med ett viktig unntak; et forskningsprosjekt om tolkemedierte asylintervjuer med mindreårige asylsøkere (Keselman 2009; Keselman, Cederborg, and Linell 2010; Keselman et al. 2010, 2008). Deres studier indikerer at både intervjuerne og tolkene trenger spesiell opplæring. Dette for å sikre mindreårige asylsøkeres rettigheter.

Videre sier de (Keselman et al. 2010) at både den mindreårige og asylintervjueren må være klar over at spørsmålene som stilles og svarene som gis, kan være influert av tolken.

I sin phd-avhandling om tolkemedierte asylintervjuer med mindreårige (14-18 år) sier Olga Keselman (2009:6) blant annet at:

Our studies have shown that children could have been prevented by both the caseworkers and interpreters from expressing their views and opinions in a free and self-chosen way. In this respect, interpreters' contributions were salient for what information was forwarded to the caseworkers. In some cases, they changed both the language and the format of the responses provided by the children. Some of the communicative strategies which were initiated by the interpreters could be linked to both their professional skills and to the hybridity and the complexity of the situation.

Interpreters had difficulties staying neutral in relation to the children and orient them in the encounters. Age differences between the participants could also have an impact on how the children were treated and the respect and importance attributed to their voices. We have identified sequences where interpreters initiated monolingual exchanges with one of the interlocutors

where they actively tried to exclude and discredit the children's voices, something which often happened with the tacit approval of the caseworkers.

Olga Keselman, Ann-Christin Cederborg og Per Linell (2010) viser hvordan barns rett til å bli hørt kan bli satt på prøve ved bruk av uprofesjonelle tolker under intervjuene. Barns rettigheter under asyLintervjuer står særlig på spill når disse tolkene leder barna under intervjuene, utelater, forvrenger eller sår tvil rundt barnas replikker (for barns rettigheter se Høstmælingen, Sandberg, and Kjørholt 2008, og for en diskusjon av barns rettigheter under samtaler med profesjonsutøvere se for eksempel; Gulbrandsen 2010).

Ifølge Ketil Eide og Tuva Broch (2010) er det ved Høgskolen i Telemark tilsatt en stipendiat innenfor den aktuelle avdelingens FoU-satsing om barn og unges oppvekst, hvor et av satsingsområdene er forskning om minoritetsbarn. Prosjektleder ved HiT er førsteamanuensis Ketil Eide. Stipendiat er Irmelin Kjelaas, og hennes prosjekt har tittelen: *En sosiolingvistisk studie av kommunikasjon mellom profesjonsutøvere og barn på et omsorgssenter for enslige mindreårige flyktninger*. Formålet er å få mer kunnskap om hva som kjennetegner kommunikasjonen mellom enslige mindreårige asylsøkere og deres hjelpere, ved å studere generell dagligdags kommunikasjon og institusjonaliserte samtaler med og uten tolk på et omsorgssenter for EM, gjennom observasjoner og intervjuer av barna, hjelpere og tolker. Det vil bli anvendt en språkvitenskapelig tilnærming for å belyse hva som kjennetegner denne typen kommunikasjon på tvers av språk og kultur (Eide and Broch 2010:9).

Deborah A. Hwa-Froelich og Carol Westby (2003) har gjort en studie av ulike forventninger til tolken under forskjellige tolkeoppdrag for vietnamesiske familier i USA. Disse ulike forventningene til tolkens rolle viste seg å skape konflikter og frustrasjon blant de involverte i de tolkemedierte samtalene. I denne artikkelen diskuteres altså tolkerollen i familiesammenhenger, og det advares mot ikke å skille tolkerollen fra andre profesjonsroller, også i samtaler med barn. Ikke minst fordi tolken i deres materiale manglet kompetanse for å fylle de ulike rollene hun fikk tildelt av tolkebrukerne, og fordi hun fikk et habilitetsproblem. Et eksempel på dette var språkkartleggingstester der tolken hjalp barna slik at de skulle få gode resultater.

Det er igangsatt et forskningsprosjekt om *tolking for barn* ved Tolkeutdanningen, Høgskolen i Oslo, som denne rapporten er en del av. Prosjektet er nærmere omtalt i kapittel 2. Dette prosjektet har et særlig fokus på små barn, nærmere bestemt barn fra tre til seks år.

1.2 Kunnskap på feltet tolking for barn

I 2005 kom en rapport med tittelen *Talking og oversettelse i norsk straffeprosess* (Justis- og politidepartementet). I et høringsvar fra Barneombudet (2007) stilles det spørsmål ved at forholdet til barns rett til tolk i det vesentligste synes utelatt i

rapporten. Barn opptrer som tiltalt, fornærmet og vitne i straffesaker, og det er spesielle regler for avhør av barn under 14 år¹. Dette vil innebære utfordringer i forhold til retten til tolk, sier Barneombudet.

I samme høringsvar understreker Barneombudet barnefaglig kompetanse for de tolker som skal tolke for barn:

Barn uttrykker seg på sin måte og det er nødvendig å skape en god kommunikasjonsarena for å få barna i tale. Å ha tolker som er trent i å tolke for barn vil være en investering i form av å sikre opplysninger fra barn.

Ovenstående har trolig sin bakgrunn i forskning på institusjonelle samtaler med barn. Kari Trøft Gamst og Åse Langballe sier for eksempel at:

Barn kan i likhet med voksne, både lyve, overdrive, fantasere og dikte opp historier for å oppnå noe. I tillegg kan barn i større grad enn voksne bli påvirket eller manipulert til å oppfatte, huske eller gjenkalle situasjoner og hendelser feilaktig. Videre kan kommunikasjon med barn kompliseres fordi barn ikke uttrykker seg like presist, logisk og konsistent som voksne. For å forstå barn, må voksne ofte sette bruddstykker i barnets fortelling sammen til en forståelig helhet, og en kan da stå i fare for å misforstå eller feiltolke. Dette perspektivet understreker behovet for voksne personer med god kunnskap til barn og kommunikasjon med barn når temaet er samtaler med barn om sentrale hendelser i deres liv (Claussen et al. 2001:92).

Videre viser en bred forskning (som referert hos Claussen et al. 2001:93) ”at måten man kommuniserer med barn på har mer å si for meningsinnholdet som fremkommer, enn egenskaper hos barnet i form av mangler ved barnets kognitive evner. Kontekstuelle forhold, som blant annet kvaliteten i relasjonen mellom voksen og barn, påvirker barnets forutsetninger til å formidle seg.” Gamst og Langballe (2004) diskuterer dette videre i sin doktoravhandling om barn som vitner i dommeravhør. Denne forskningen representerer viktig kunnskap for tolkene og tolkeutdanningen ved Høgskolen i Oslo. Tolkene skal jo gjengi det som blir sagt, for eksempel i dommeravhør. Da er det viktig at de kjenner til de ulike kommunikasjonsstrategiene ulike andre fagpersoner benytter i møter med barn.

Viktig kunnskap for tolkene og utdanningen er for øvrig også kunnskap om hvordan profesjonelle voksne samtaler med barn i ulike typer institusjonelle samtaler, som for eksempel psykososialt arbeid med barn av flyktninger (Neumayer et al. 2006). Haldor Øvreide (2009) og Gamst og Langballe (2006) sine bøker om samtaler med barn er andre eksempler på bøker som inneholder nyttig kunnskap for tolker og

¹ I 2008 ble reglene endret til også å gjelde barn mellom 14 og 16 år.

tolkestudenter om både voksne og barns språkbruk under institusjonelle barn-voksensamtaler.

Videre finnes det enkelte artikler og rapporter om hvordan man kan tilrettelegge for tolking for barn. Disse er gjerne basert på forskning på barns kognitive utvikling og tegnspråk (f.eks Schick 2001) eller egen erfaring (Wilson and Powell 2001; Bjørnås 2006; Rayes 2008). Bente Mari Bjørnås (2006) sier at hvis både tolk og fagperson følger grunnreglene for samtale gjennom tolk, er det ikke mye som skiller en tolket samtale med barn fra en tilsvarende samtale med voksne (se Jareg and Pettersen 2006 for en innføring i tolkede samtaler på norsk). Barbara Rayes (2008) sier derimot at tolkens rolle og funksjon må endres vesentlig når det skal tolkes for barn. Forskning igangsatt ved Tolkeutdanningen på Høgskolen i Oslo (se kapittel 2) styrker imidlertid Bjørnås sin oppfatning.

En status-rapport fra Fafo om mindreårige asylsøkere har dessuten et lite avsnitt om tolk (Øien 2010:31). I intervju med de mindreårige asylsøkerne kommer det frem at de foretrekker telefontolk, da ungdommene føler at det ikke er alt de kan si med en afghaner tilstede.

Kjønn og status hos tolken diskuteres av Wilson og Powell (2001), og disse sier at tolkens kjønn og status kan ha betydning for hva som fremkommer i avhør av barn. Videre nevner de viktigheten av samarbeid med tolken, at tolken for eksempel informeres om saken og gangen i samtalen, og at ansvarsforhold avklares på forhånd.

I denne sammenheng må også en rapport fra IMDI nevnes, da den omhandler bruk av tolk i barnevernet (IMDI 2008). Den er interessant til tross for at den verken inkluderer tolkenes, barnas eller foreldrenes perspektiver, fordi den bygger på intervjuer av ansatte i barnevernet og deres erfaringer fra barnevernet. Den danner således et viktig bakteppe. Rapporten viser til at nesten halvparten av respondentene har opplevd at en samtale har blitt vanskelig å gjennomføre, som en følge av tolkens manglende ferdigheter. 14 % har for eksempel opplevd at tolken har inntatt en trøstefunksjon, mens 18 % har opplevd at tolken blander seg inn i en sak (IMDI 2008:39). Videre viser rapporten til at hver fjerde barnevernsansatt opplever at det benyttes tolk for sjelden i forhold til behovet ved sitt arbeidssted (IMDI 2008:43). Med bakgrunn i denne rapporten om tolkebruk kan vi stille spørsmål ved i hvilken grad barns rettigheter ivaretas. I loven om barneverntjenester står det i § 6-3, som dreier seg om barns rettigheter under saksbehandlingen i barnevernet:

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barns rettigheter er for øvrig diskutert av Kirsten Sandberg (Høstmælingen, Sandberg, and Kjørholt 2008).

Å tolke for barn kan være spesielt følelsesmessig belastende og utfordrende, jfr. at mange tolker i barnevernet har inntatt en trøstefunksjon. En tolk kan oppleve sterke scener, for eksempel i barnevernssaker der barnevernet skal overta omsorgen for et barn. I den forbindelse er bacheloroppgaven til den statsautoriserte tolken Berit Nordhuus interessant, for i denne oppgaven diskuterer hun blant annet strategier for å håndtere følelser (Nordhuus 2007).

Fremdeles er det mange og store hull i kunnskapen om tolking for barn. Vi vet lite om behovet for tolk i institusjonelle samtaler med barn. Det foreligger generelt lite kunnskap om hvilke språk som brukes i institusjonelle samtaler med barn, og nesten ingenting om hvordan språkene brukes. Dette er et felt vi kan omtale som flerspråklige kommunikasjon (jfr. Nilsen 2005) i institusjonelle samtaler, dvs. samtaler der flere språk er representerte via de ulike deltakerne. En tolkemediert samtale med en profesjonell tolk er én bestemt type flerspråklig kommunikasjon.

1.3 Flerspråklig kommunikasjon

I en rapport, basert på en juridisk analyse av barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn (Hofman 2010), fremkommer det at språkproblemer og misforståelser på grunn av kommunikasjonsproblemer er til stede i mange saker. Rapporten antyder at en av grunnene til dette kan være at det er blitt kommunisert uten tolk (Hofman 2010:179). I denne rapporten refereres det også til en dansk undersøkelse. Denne danske undersøkelsen viser at i bare 1 av de 30 undersøkte saker om omsorgsovertakelse hadde barnet fått uttale seg med bruk av tolk. Dette til tross for at ingen av barna i disse sakene hadde dansk som morsmål.

Det foreligger knapt med kunnskap om flerspråklig kommunikasjon i institusjonelle samtaler med barn. Noe vet vi, for Barneombudet sier at:

- Barn brukes som tolk hos lege, i barnevernet, på skolen hos skatteetaten, i kommunen.
- Barn må også oversette vedtak fra barnevern og brev fra andre kommunale etater for foreldre. Vedtakene er ofte vanskelige med et tungt språk.
- Barn oversetter selv om de ikke forstår alt som står i brevene eller blir sagt i samtaler. Dette kan gi feilinformasjon.
- Offentlige etater bruker barn som arbeidskraft uten at de får betalt for det.
- Barn må av og til ta fri fra skolen for å tolke for foreldre eller andre.
- Muslimske kvinner vil ikke ha mannlige tolker. Fordi det er mangel på kvinnelige tolker bruker de barn i stedet.
- Når barn brukes til å oversette vedtak eller tolke for foreldre setter det dem i en vanskelig situasjon dersom de må tolke ting som handler om dem selv eller som de vet at foreldrene vil ta ille opp (Barneombudet 2009).

Ovenstående informasjon fra Barneombudet er urovekkende. Barneombudet frykter at deler av befolkningen, som ikke behersker norsk, får et utilstrekkelig tilbud fra det

offentlige, og at dette også innebærer diskriminering av barn både direkte og indirekte (Barneombudet 2009). Årsakene til at barn ikke skal benyttes som tolker diskuteres blant annet av Kale, Ahlberg og Duckert (2010). Videre foreligger det en del forskning internasjonalt på det som i forskningslitteraturen omtales som *Child Language Brokering*. Denne forskningen ble viet et spesialnummer i nettbaserte tidsskriftet *mediAzioni* i 2010. I dette spesialnummeret oppsummerer Rachele Antonini (2010) forskningen på feltet.

Når det gjelder kunnskap om tolkebehovet for barn, vet vi altså lite, men vi vet, som skissert over, at barn benyttes som tolker. Det er nærliggende å tenke seg at barn også tolker for andre barn, selv om det ikke er nevnt spesielt av Barneombudet. Hvordan disse samtalene i så fall foregår, har vi ingen kunnskap om.

Når det gjelder tolkede samtaler med barn generelt, foreligger det derimot mye kunnskap fra flerspråklighetsforskningen, som vi kan bygge videre på.

1.4 Relevant kunnskap fra flerspråklighetsforskningen

I en situasjon der barnevernet skal observere samspill mellom foreldre og barn, vil tolk være helt nødvendig dersom dette samspillet foregår på et annet språk enn norsk. Det betyr at tolkebehovet for barn antakelig ikke bare er knyttet til barn som ikke snakker norsk, slik man kanskje kunne tenke seg, men også til flerspråklige barn og deres familier generelt.

I institusjonelle samtaler der det er flere deltakere med et annet førstespråk enn norsk, kan vi altså anta at også det andre språket brukes, i tillegg til norsk. Et eksempel på dette kan være når mor og barn snakker seg imellom under et besøk på helsestasjonen.

Forskning på flerspråklighet viser at barn og andre flerspråklige bruker språkene sine i ulike situasjoner. Følgelig tilsvarende det de kan på det ene språket ikke de kan på det andre språket. Kanskje er det derfor slik at det bør legges til rette for språkvalg for flerspråklige barn i noen institusjonelle samtaler? Med en tolk til stede vil barna kunne velge hvilket språk de vil bruke. Dersom samtalen skal dreie seg om noe som har foregått i hjemmet på det ikke-norske språket, kan det være enklere for barnet å snakke om det på dette språket, fremfor på norsk, som for mange flerspråklige barn i Norge er knyttet til barnehage- eller skolesituasjonen. Ut fra det vi vet om flerspråklighet hos barn, kan en med andre ord tenke seg at det muligens er et underforbruk av tolk i institusjonelle samtaler med disse barna. Dette fordi barnas kommunikasjonsferdigheter i de ulike språkene er knyttet til ulike situasjoner.

Små barns språkvalg er altså ikke nødvendigvis styrt av hvilket språk de blir tilsnakket på, men kan også være situasjonsbetinget og styrt av andre faktorer som språklige ferdigheter, behov for trygghet eller et ønske om avstand (også diskutert av Svendsen

2009:58). Finn Aarsæther (2009:71) sier ”at til det å beherske flere språk og bruke dem daglig, hører også fenomenet kodeveksling som vi helt enkelt kan definere som *å bruke to eller flere språk, eller koder, i samme samtale, eller innafor samme ytring.*” Kunnskap om ulike typer kodeveksling er nyttig for en tolk som skal tolke for flerspråklige barn.

Tospråklige barns ønske om avstand til noen voksenpersoner fikk en far oppleve på sine døtres første dag på Aktivitetsskolen. Jentene, som vanligvis snakker til ham på norsk, da det er det sterkeste språket deres, snakket utelukkende nederlandsk denne første dagen på Aktivitetsskolen. Når de norsktalende ansatte på Aktivitetsskolen henvendte seg til dem, så svarte de på nederlandsk til faren, som i sin tur tolket for dem. Da jentene i etterkant ble spurt om hvorfor de bare hadde snakket nederlandsk på Aktivitetsskolen, svarte de at det hadde de gjort fordi de ikke ville snakke med de ansatte på Aktivitetsskolen. Eksempelet kan tjene som en illustrasjon på at det i samtaler med flerspråklige barn, som snakker godt norsk, kan oppstå situasjoner der det blir behov for tolk. Nå mener vi selvfølgelig ikke at det skulle vært innkalt tolk i denne situasjonen, men at det kan være andre situasjoner, som for eksempel fireårskontrollen ved helestationen eller en samtale med barnevernet, der barn kan oppføre seg på liknende vis. I så fall vil helsesøster eller den barnevernsansatte ha behov for en profesjonell tolk. For å forberede seg til samtaler med minoritets-språklige barn er det derfor nødvendig å innta et perspektivskifte, dvs. til et interkulturelt og flerspråklig perspektiv, som også diskutert av Joron Pihl (2010:189).

2. Forskningsprosjektet: Talking for barn

2.1 Bakgrunn for forskningsprosjektet

Tolkeutdanningen ved Høgskolen i Oslo (HiO) har per i dag landets eneste utdanningstilbud for talespråkstolker². I 2009 ble det ved emnet *Talking i retts- og nemndmøter* undervist og øvd på tolking i barnvoksensamtaler. Erfaringene fra kursene viser at det både er stort behov og interesse for mer kunnskap og undervisning på dette feltet. Tolker under utdanning har dessuten behov for å ha en øvingsarena til å øve seg på slike samtaler.

Erfaringen fra disse emnene viste at mange tolker, men ikke alle, opplever samtaler der de skal tolke for barn, og særlig små barn, som spesielt vanskelige. En del kvier seg for, eller reserverer seg fra å tolke for barn. En av de mest erfarne tolkene sa at hun velger bort slike oppdrag, og at hun har gitt sine oppdragsgivere beskjed om at hun ikke tolker i samtaler der barn deltar.

En av grunnene til at noen tolker vegrer seg for disse oppdragene, eller velger dem helt bort, er at de mener tolkens nøytralitet, jfr. tolkens etiske retningslinjer (Kommunal- and regionaldepartementet 1997), settes på spill. Dette fordi tolkene selv og/eller tolkebrukerne har en oppfatning av at den eneste måten å utføre slike samtaler på, er å la tolken overta hele eller deler av ansvaret for samtalen. Det vil si at en lar samtalen gå mellom tolken og barnet istedenfor mellom den egentlige fagpersonen og barnet. Dette har sin bakgrunn i en forestilling om at det ikke er mulig for små barn å samtale gjennom en tolk med en person hvis språk de ikke forstår.

Noen tolker ser altså ut til å mene at barna ikke forstår tolkens rolle og funksjon, og at det således blir vanskelig å følge de tolkeetiske retningslinjene i slike samtaler. Noen tolker har også erfaring med tolkebrukere som har lignende oppfatninger. En tolk fortalte for eksempel om en gang han hadde tolket i barnevernet. Under denne samtalen hadde han sittet med barnet på fanget og gjort store deler av barnevernets jobb. Han fikk med andre ord en slags onkelrolle der han fungerte i barnevernets virke istedenfor i sitt egentlige virke som tolk; en som gjengir fra det ene språket til det andre.

Det som videre bekymret noen tolkestudenter er en oppfatning om at man ikke kan avbryte barnet for å tolke når tolkens minne er fullt.

På bakgrunn av erfaringen fra emnet *Talking i retts- og nemndmøter* ble det igangsatt et forskningsprosjekt, *Talking for barn*, ledet av førsteamanuensis Anne Birgitta Nilsen ved Høgskolen i Oslo. Dette prosjektet består nå (høsten 2010) av tre delprosjekter. Det

² Tolkeutdanning for tegnspråk finnes ved Universitetet i Oslo og NTNU i Trondheim

ene prosjektet undersøker *små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler* og utføres av Anne Birgitta Nilsen i samarbeid med de statsautoriserte tolkene Hilde Fiva og Berit Nordhuus. Det andre prosjektet undersøker *tolkenes erfaringer med å tolke for barn*. Her har igjen Berit Nordhuus og Hilde Fiva særlig bidratt med refleksjoner rundt tematikken (se kapittel 5). Dette delprosjektet videreføres fra september 2010 også av Randi Havnen, høgskolelektor ved Tolkeutdanningen på Høgskolen i Oslo. Det tredje delprosjektet undersøker *tolkebrukernes erfaringer med tolkemedierte samtaler med barn*, og her har særlig UDI ved Jasmina Gustavsen, Lena Grønland, Linn Krane, Thale Moen og Marianne Heibo bidratt med sine erfaringer og kunnskap (se kapittel 4).

I det følgende skal vi skissere de tre delprosjektene, og vi begynner med *Små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler*.

2.2 Små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler

Dette prosjektets mål er å utfordre tolkenes forestillinger om små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler, som skissert over. Ønsket om å utfordre disse forestillingene hadde sin bakgrunn i Nilsens erfaringer med egne barn på utenlandsreiser der hun selv hadde tolket for dem. Hennes erfaringer stemte ikke med det tolkene rapporterte om, og disse erfaringene danner noe av bakgrunnen for prosjektets hypotese om at:

Barn helt ned i treårsalderen vil kunne tilegne seg dialogkompetanse til bruk i tolkemedierte samtaler.

Prosjektets utgangshypotese er altså at barn helt ned i treårsalderen vil kunne tilegne seg dialogkompetanse til bruk i tolkemedierte samtaler.

Den videre bakgrunnen for hypotesen er for det første barns interesse, øvelse og erfaring fra rolleleker med ulike turtakingssystemer. For det andre bygger hypotesen på en antakelse om at barn kan dra nytte av interessen og erfaringene fra rollelek når de skal tilpasse seg en samtalsituasjon der de møter en ny rolle; tolkens rolle. Hypotesen er dessuten i tråd med retningslinjene til American Prosecutors Research Institute (Hiltz and Anderson 2002), som bygger på deres erfaring med tolking for barn. Hypotesen er også i samsvar med tidligere forskning, som viser at det er barnas interesse for samtalen som er avgjørende for deres deltakelse (Donaldson 1978, som referert hos Gulbrandsen 2006:220-21).

Årsaken til at alderen er satt ned til tre år, er at dialoger med barn under den alderen kan være vanskelig å få til, fordi deres språklige ferdigheter ofte er på et tidlig utviklingstrinn. Dessuten ser det ut til å være spesielt stor variasjon i forhold til språkferdigheter hos toåring (Valvatne and Sandvik 2007:91), sammenlignet med eldre barn. Det vil derfor være vanskelig å danne generelle hypoteser om denne

aldersgruppens dialogkompetanse. Videre er det, i følge Bjørn Bjørlykke (1996) klart at i treårsalderen har mange barn lært å innlede en samtale – og klarer på ulike måter å oppnå og holde på oppmerksomheten til lytteren. De har kontroll over turtakings- og samtalekonvensjoner (Bjørlykke 1996:75). Dette er viktige forutsetninger for å kunne delta i alle typer samtaler, også de tolkemedierte.

2.2.1 Samtaleeksperimenter som datamateriale

For å teste prosjektets hypotese, ble det utført noen samtaleeksperimenter. Disse undersøker nettopp små barns deltakelse i tolkemedierte samtaler med voksne profesjonsutøvere.

Det ble utført forsøkssamtaler med barn i tre ulike aldersgrupper; 3, 4 og 6 år. Under samtalene snakker barna med en fremmed voksen gjennom en tolk. Barna vet ikke at den fremmedspråklige også snakker norsk, noe som skaper et reelt behov for tolk hos barna (jfr. forskningen til Svendsen 2004 på barns flerspråklighet). Av etiske grunner ville barna imidlertid fått denne informasjonen dersom de hadde etterspurt den, slik et av barna gjorde før andre opptak med henne. Forsøkssamtalene ble filmet og analysert etter samtaleanalytiske metoder. Analysene viser hvordan tolken koordinerer samtalen (jfr. Wadensjö 1998), og hvordan barna forholder seg til denne koordinerende rollen.

I forskningsarbeidet med *Talking for barn* er det altså tatt opp forsøksfilmer der barn er satt i en samtale. Under denne samtalen skal de snakke gjennom tolk med en person hvis språk de ikke forstår. De filmede forsøkssamtalene er således konstruerte samtalsituasjoner.

Årsaken til at det er valgt forsøkssamtaler, er blant annet at flere rapporter og undersøkelser viser at man ikke er garantert tolkefaglig profesjonalitet i offentlig

sektor (jfr. Fiva 2006; Skretteberg 2010; IMDI 2008; Nilsen 2005, 2000, 1995). Det er derfor valgt forsøkssamtaler og ikke autentiske samtaler i for eksempel barnevernet, en mottaksklasse på en skole eller en helseundersøkelse på et asylmottak.

Ved å velge autentiske samtaler, ville prosjektet ha risikert å bruke uforholdsmessig mye tid på å finne et egnet materiale, dvs. samtaler med profesjonelle tolker og erfarne tolkebrukere. Hensikten med prosjektet er altså ikke å studere hva som faktisk foregår i tolkemedierte samtaler med barn ute i samfunnet, men å få et innblikk i barns deltakelse under strukturerte forhold med en profesjonell voksen tolkebruker og en profesjonell tolk. For den voksne tolkebrukeren sin del vil det blant annet si å snakke direkte til barnet ved å bruke andre person entall, og ikke tildele tolken andre oppgaver enn å tolke. For tolkens del vil det blant annet si å gjengi det som blir sagt på den måten det blir sagt, forholde seg nøytral og ikke blande seg inn i samtalen på noe vis.

2.2.2 Prosjektets formål

Prosjektets hovedformål er å undersøke små barns dialogkompetanse i tolkemedierte samtaler. I tillegg undersøkes også:

1. På hvilken måte deltar barn på ulike alderstrinn i tolkemedierte samtaler?
2. På hvilken måte skiller tolkemedierte samtaler med barn seg fra tolkemedierte samtaler der bare voksne deltar?
3. Hva bør en eventuelt ta hensyn til når det skal tilrettelegges for tolkemedierte samtaler der barn deltar?

2.2.3 Foreløpige resultater

De foreløpige resultatene fra analysene av forsøkssamtalene, som er basert på samtaler under seminaret våren 2010 ved Høgskolen i Oslo og Anne Birgitta Nilsens lingvistiske analyser av barnas turtaking (som igjen bygger på Frøili 2001a sitt transkripsjonsverktøy), tyder på at det er lite som skiller tolkemedierte samtaler med barn fra tilsvarende samtaler med voksne. Det ser med andre ord ut til at det ikke er noe ved barnas adferd under samtalene som tilsier at tolken må revurdere sin rolle og funksjon i møte med barn under tolkeoppdrag.

Forsøksfilmene viser at barn tilpasser seg samtalesituasjonen som oppstår i de tolkemedierte samtalene. Filmene viser også at små barn både forstår og aksepterer turtakingssystemet som oppstår med en tredjepart til stede, som gjengir alt som blir sagt til et annet språk.

Videre distraheres barnet mindre av tolken enn det man kanskje i utgangspunktet skulle tro. Vi kan derfor foreløpig konkludere med at det på mange måter ikke er annerledes å tolke for barn enn for voksne.

Det som imidlertid er spesielt for tolking for barn, er barnas språkbruk på ulike alderstrinn. Det betyr at det er viktig for tolken å ha kunnskap om hvordan barn i ulike aldre bruker språket, kjenne til deres kommunikative kompetanse. Og som tidligere nevnt, foregår tolkemedierte samtaler med barn i offentlig sektor mellom barn og voksne profesjonelle. Det blir derfor også viktig for tolken å kjenne til de forskjellige samtaleteknikker ulike profesjonelle benytter i samtaler med barn.

Det kan også være at ulike tolketekniske faktorer spiller en spesiell rolle i tolkemedierte samtaler med barn, og det er et tema som skal utforskes nærmere fremover og for øvrig utdypes litt i kapittel fire.

I det følgende skal vi vise til diskusjonene fra seminaret rundt de to forsøksfilmene som ble vist der. Vi skal først se på diskusjonen fra filmen av en treåring i en tolkemediert samtale, så fra en seksåring, da det er ulike utfordringer knyttet til de to aldersgruppene disse barna representerer.

2.2.4 Forsøksfilm 1: Gutt tre år

Forsøksfilmen viser en tolkemediert samtale, slik den gjerne settes opp i offentlig sektor. I disse samtalepartene sitter samtalepartnerne overfor hverandre med tolken på siden, som i en trekant. Det er imidlertid ikke alltid slike situasjoner tolken møter i virkeligheten når han skal tolke for små barn. Dette oppsettet benyttes ofte under politiavhør. Under dommeravhør er det imidlertid mange avhørere som foretrekker å ha tolken ved siden av seg og barnet overfor seg (for mer om enspråklige dommeravhør av barn se Gamst and Langballe 1993; Langballe 2007; Gamst and Langballe 1997). Sistnevnte plassering av tolken anbefales av Politihøgskolen og Kripos. Grunnen til det er at da kan barnet enkelt bytte på å se på avhører og avhører, uten å måtte snu på hodet.

Under et oppdrag der barnevernet skal observere samspill mellom mor og barn, ser situasjonen helt annerledes ut. Da er tolken kanskje nødt til å følge den barnevernsansatte rundt i boligen der barnet bor, avhengig av hva mor og barn holder på med når de skal observeres. Kanskje er de på kjøkkenet og lager mat, gjør lekser ved stuebordet, eller kanskje leker de på gulvet på barnerommet i andre etasje.

Under forsøkssamtalene sitter alle deltakerne ved et barnebord og på barnestoler for å gjøre det mest mulig komfortabelt for barnet. Barnet i denne samtalen er Mikkel på tre år. Overfor ham sitter hans engelskspråklige samtalepartner, Hilde Fiva (rollespiller og statsautorisert tolk), og til høyre for ham sitter den statsautoriserte tolken, Berit Nordhuus. Mikkels samtalepartner er altså ikke en profesjonell barnefaglig

yrkesutøver, som for eksempel en barnevernspedagog eller psykolog. Hun er derimot en profesjonell tolkebruker. Denne profesjonaliteten var den viktigste i disse samtalene, da barnet vil trenge en rollemodell for å forstå dynamikken i samtalene og selv delta som tolkebruker.

Under samtalen snakker de om en billedbok om Gullhår og de tre bjørnene.

For denne treåringen ble tolkens rolle presentert på følgende vis av en fjerdeperson ved samtalsens begynnelse:

Mikkel, vet du hva, hun som sitter der, hun snakker engelsk, og du skal snakke med henne. Og hun som sitter der, hun heter Berit. Berit skal hjelpe deg å snakke med Hilde, sånn at du skjønner hva Hilde sier

I begynnelsen går samtalen tregt. Den voksne stiller spørsmål. Gutten svarer etter hvert. Det kan se ut til at han skyver boka fra seg når han vil skifte tema. Filmen viser altså at mye av samhandlingen i en samtale med en treåring kan være preget av objekthåndtering, som ikke tolkes. Et eksempel på dette er altså når Mikkel skyver boka over til Hilde.

Tolkens bidrag kan også være av mer indirekte art. I filmen ser vi at tolken benytter sin egen kommunikasjonsstrategi. Et eksempel er tolken bruker barnets navn oftere enn tolkebruker for å etablere kontakt og tillit. Et annet er at tolken ubevisst forsterker pronomenbruken. Dette for å tydeliggjøre hvem som snakker til hvem.

Et barns språk i denne alderen preges også av uforståelig små-babbel. En tolk må ta stilling til hvilken grad og hvordan dette skal overføres. Tolken i denne samtalen lot

små-babbel være. Tolken skal i følge yrkesetikken tolke ALT, også dette. Imidlertid kan det noen ganger være vanskelig å forstå hva som ble sagt, og det var problemet her. Da må tolken velge om det er hensiktsmessig å gripe inn, avbryte barnet og spørre hva barnet sa. Tolken kan også vurdere at det ikke var tolkbart språk, men mer likt lyder i rommet (snufsing, hosting ol.). I en voksensamtale ville tolken gjengi non-verbal kommunikasjon (som kommentarer til taleren selv: "skal vi se", "hmmm" osv), men med barn er man redd for å avbryte barnet på en måte som avsporer eller får barnet til å tro at det ikke lenger har turen, og derfor satset tolken i dette tilfellet på at samtaleparten oppfattet at det var babbel. Det var altså derfor det ikke ble gjengitt.

Utfordringer som knytter seg til barnas språklige og kognitive utvikling er felles for alle samtaler med barn. Disse utfordringene kan imidlertid forsterkes i den tolkemedierte samtalen. Dette fordi slike institusjonelle samtaler gjerne er knyttet til problemstillinger og formål som barnet kanskje ikke har forutsetninger for å forstå, eller at samtalene foregår i en kontekst hvor barnet ofte er fremmed, og at de ofte berører temaer som er svært sensitive eller vanskelige å snakke om.

Mikkel viser ingen tegn på at han blir forstyrret av tolken. Det fremgår tydelig av filmen at han aksepterer tolkens tilstedeværelse fra samtalsens begynnelse. Han drar heller ikke tolken inn i samtalen når tolken bruker hans navn.

Mikkel synes altså ikke å ha problemer med å delta i samtalen, slik dette utsnittet fra samtalen viser der Mikkel har ni minutters erfaring med en tolkemediert samtale:

Hilde: Tell me something Mikkel, what do you think is inside here? (Hilde peker på sin gravide mage, Mikkel ser på magen)

Tolk: Fortell meg en ting Mikkel, hva tror du det er som er inni her? (Mikkel vender seg mot tolken)

Hilde: What's inside here? (peker på magen sin og Mikkel ser på magen hennes)

Tolk: Hva tror du det er som er inni her a? (Tolken peker på Hildes mage og Mikkel fortsetter å se på magen hennes, så snur han seg mot moren sin som sitter bak i rommet)

Hilde: Do you think it's a bear?

Mikkel: (snur hodet mot Hilde)

Tolk: Tror du det er en bjørn? (Mikkel fortsetter å se på Hilde)

Mikkel: Nei (litt sint stemme, ser ned)

Hilde: Maybe it's a (3 sekunders pause) rabbit. (Mikkel snur seg mot Hilde)

Tolk: Kanskje det er en kanin? (Mikkel vender seg mot tolken)

Mikkel: Ikke en kanin (smiler og ser på tolken)

Tolk: Not a rabbit

Hilde: But what could it be then? (Mikkel vender seg mot Hilde)

Tolk: Men hva kan det være for no da da? (Mikkel vender seg mot tolken)

Mikkel: En Mikkel

Tolk: A Mikkel

Hilde: Yeeeah I think so too (Mikkel vender seg mot Hilde)

Tolk: Jaaa, det tror jeg og (Mikkel vender seg mot tolken)

I dette utsnittet ser vi at Mikkel vender seg mot den som snakker, om det er på engelsk eller norsk, og han etablerer øyekontakt med taleren. Det er imidlertid interessant å observere at han synes å gi sine svar til tolken og ikke til primærtaleren, Hilde. Det kan være en indikasjon på at han ikke forstår forskjellen på funksjonene og rollene til tolken og primærtaleren. Mikkels mulige mangelfulle forståelse av tolkens rolle og funksjon hindrer imidlertid ikke kommunikasjonen, og det spiller derfor kanskje liten rolle i tolkemedierte samtaler med barn hvorvidt barnet forstår rollene sett fra et kommunikasjonsperspektiv. Ut fra dette kommunikasjonsperspektivet er det viktigste at samtalen fungerer, dvs. at barnet deltar. Sett fra et etisk perspektiv ser dette spørsmålet naturligvis annerledes ut, og et slikt enkelt svar er ikke gitt.

2.2.5 Forsøksfilm 2: Jente seks år

En annen kommunikasjonsstrategi tolken har i sitt repertoar er samtalestil. Dette vises tydelig i den andre filmen hvor tolken og voksenpersonen, tolkebrukeren, har ulike måter å snakke med barn på. Mens tolkebrukeren bruker et mer stigende tonefall, som er vanlig når voksne snakker med barn, bruker tolken, derimot, et toneleie som likner det som brukes når man snakker med voksne. Videre bruker tolken høyere stemme når hun gjengir den voksne, enn når hun gjengir barnet. Dette er interessante observasjoner, som kan danne utgangspunkt for og bidra til en nærmere diskusjon av kvalitet i tolking og hva det innebærer i samtaler med barn.

Følgende eksempel illustrerer at en seksårings turtakingskompetanse også kan være tilstrekkelig i tolkemedierte samtaler. Vi ser nemlig at Sara blir avbrutt av tolken og at hun gjenopptar fortellingen sin om en lek som de leker på skolen:

Hilde: Okay what happens when that when the person from chocolate land catches the stick? What do they do then?

Tolk: Men hva er det som skjer når den personen fra sjokoladeland får tak i pinnen, hva gjør de da?

Sara: Da må man, da skal man løpe og så skal man hoppe og så er det mange som står sånn (Sara holder armene foran seg og lager en sirkel) og så

Tolk: And then we have to run (avbryter Sara)

Sara: Også også (forsøker å få samtaleturen)

Tolk: And hold his hands like this (snakker veldig raskt) (tolken holder armene foran seg og lager en sirkel)

Sara: Også skal den hoppe to eller tre ganger

Tolk: Then you have to jump two or three times (snakker raskt)

Sara: også skal

Hilde: with the stick? (avbryter Sara)

Tolk: med pinnen?

Sara: også skal man spytte også skal man spytte (Sara bøyer armen og hever den) og så skal man prøve å kaste pinnen (Sara holder armene foran seg og lager en sirkel) i mellom hullet

Tolk: and then they have to spit and then they have to try and throw the stick in between the hole

Eksempelet er interessant, fordi det er et eksempel på et lite barn som blir avbrutt og som gjenopptar fortellingen sin etter avbruddet. Det kan derfor tyde på at det i større grad enn hva vi tidligere har trodd, er rom for at tolken avbryter barnet. Men, her kan det selvfølgelig være store individuelle forskjeller. Det kunne derfor vært interessant å undersøke dette nærmere i et større prosjekt med flere barn.

2.2.6 Forsøkssamtaler versus institusjonelle samtaler

I forsøkssamtalene ble barna på forhånd informert om samtalen. En voksenperson inviterte tolken inn ved å presentere henne for barnet. Denne introduksjonsmetoden kalles sosial triangulering. Hvordan man i institusjonelle samtaler introduserer en ny person i samtalen er en særlig utfordring i samtaler med barn. Skal tolken gjøre det? Skal fagpersonen gjøre det via tolk? Eller skal foreldre eller andre som snakker barnets språk gjøre det? Det viktigste er at barna får tilstrekkelig informasjon og en trygghet i forhold til tolken.

I en institusjonell samtale med barn, ville samtalen vært preget av en annen regi og plan enn tilfellet var med disse filmede forsøkssamtalene. Fagpersonen ville muligens ha fokusert på å skape en fremdrift i historien, og mer aktivt fått barnet til å løse opp for å fortelle mer om boka. Hvis forsøkssamtalene hadde som mål at barna skulle snakke mer, ville man også fått frem andre utfordringer som knytter seg til tolkingen i samtaler hvor barn gir informasjon og påliteligheten i denne informasjonen.

Hvis prosjektet tolking for barn skal utvides til å innlemme problemstillinger fra offentlig sektor, kunne forsøkssamtalene gjøres mer formålstjenlige ved å la dem likne mer på en autentisk situasjon i offentlig sektor.

2.3 Tolkenes erfaringer med barn i tolkemedierte samtaler

På samme måte som delprosjektet om *Barns deltakelse i tolkemedierte samtaler* er bakgrunnen for dette delprosjektet erfaringene fra Høgskolen i Oslo sin tolkeutdanning, der en del av studentene rapporterte at de kviet seg for å tolke for barn, og særlig små barn. Som nevnt viste det seg også at noen hadde positive erfaringer med å tolke for barn.

Målet for dette delprosjektet er derfor for det første å finne frem til tolker med erfaring fra tolking for barn. For det andre er målet å finne svar på spørsmålet om hva

slags kunnskaper og ferdigheter en tolk må ha for å kunne tolke for barn. UDI sin erfaring med tolking for barn (se kapittel 4) tilsier dessuten at ikke alle tolker egner seg for å tolke for barn. Denne observasjonen er i tråd med Jareg og Pettersen (2006:45) sine erfaringer, for de mener at noen tolker egner seg bedre enn andre til å arbeide profesjonelt med det de kaller sensitive situasjoner, og barnesamtaler kan kanskje sortere under sensitive situasjoner. Jareg og Pettersen mener at tolkens personlige egenskaper er like viktige som den formelle, faglige bakgrunnen. Tolkens personlige egenskaper skal derfor også undersøkes nærmere i intervjuer med tolkene.

Undersøkelsen er basert på intervjuer med tolker som har erfaringer fra tolking for barn. Intervjuene vil supplere kunnskapen fra UDI sine asylintervjuer i denne rapporten, da det særlig skal benyttes tolker med erfaring fra helsevesenet. Det er ønskelig å følge opp disse intervjuene med fokusgruppeintervjuer.

2.4 Tolkebrukernes erfaringer med barn i tolkemedierte samtaler

Dette delprosjektet er initiert av UDI og deres erfaringer som tolkebrukere under asylintervjuer er nærmere omtalt i kapittel 4.

Prosjektet har også hatt samtaler med andre profesjonelle om deres erfaringer med tolkemedierte samtaler med små barn. Et eksempel på dette er en samtale med en tolkebruker med erfaring fra tolkemedierte dommeravhør av barn.

2.4.1 Tolkemedierte dommeravhør

For dem som skal tolke for barn er det viktig å kjenne til dommeravhør og hvordan disse foregår. På hjemmesidene til Kripos kan vi lese følgende om disse avhørene:

Når politiet får kjennskap til barn som har vært utsatt for eller vitne til straffbare hendelser, vil vi som regel snakke med dem om det de har opplevd. Det gjøres ved at det gjennomføres et avhør av barnet, og når barn er yngre enn 16 år, tas det som hovedregel et dommeravhør.

Det heter dommeravhør fordi det er en dommer i retten som er ansvarlig for at det gjennomføres på formelt riktig måte. Dommeren vil vanligvis be om at en i politiet som har opplæring, kunnskap og erfaring med å snakke med barn, tar selve avhøret av barnet. Personen fra politiet vil som regel være alene sammen med barnet i samtalerommet. Samtalen blir filmet og overført til et rom i nærheten (bisitterrommet), hvor dommeren vil se og høre. I dette rommet kan også flere fra politiet sitte, i tillegg til at barnet ofte har en egen

advokat der (bistandsadvokat). Dersom det er en mistenkt i saken, vil også en forsvarer for mistenkte få anledning til å følge avhøret fra bisitterrommet.

Barn under 16 år skal som hovedregel slippe å møte i retten dersom saken ender der. Når avhøret av barnet tas som et dommeravhør, kan dette avhøret vises for retten i stedet for at barnet må forklare seg der.

Som vi ser over, blir dommeravhøret filmet. Det betyr at tolkens gjengivelser kan etterprøves. Vi ser også at det er en person som har opplæring, kunnskap og erfaring med å snakke med barn som tar selve avhøret. Det betyr at tolken også må ha noe av den samme kunnskapen og erfaringen fra å snakke med barn. Både slik at tolken kan gjengi alt avhøreren sier på den måten det ble sagt, og slik at hun kan gjengi det barnet sier på den måten barnet sier det.

Avhøreren vi har snakket med, understreker for eksempel at hvilke ord barn bruker kan være viktige indikasjoner på hva barnet har opplevd. Som et eksempel nevner hun hvordan barn under dommeravhør for eksempel betegner kjønnsorganer, om barnet bruker et barneord eller et voksenord. Det blir derfor viktig at tolken kjenner til både barne- og voksenord, og at tolken sier fra dersom han for eksempel ikke kan barneordet i et av de to språkene. Det vil si at han for eksempel sier: "Barnet brukte barneordet for penis". Videre understreker hun viktigheten av å gjengi avhørerenes åpne spørsmål, da det er viktig ikke å lede barnet. Ledende spørsmål kan blant annet svekke barnets troverdighet i retten.

Det kan også være viktige episoder før selve avhøret begynner, som det er viktig at tolken gjengir. Som et eksempel på dette ble det referert til en mor som sa til sin lille datter i det hun skulle gå inn til avhøret at: "Nå må du fortelle alt det den slemme mannen gjorde mot deg". Mors uttalelse om den slemme mannen kan være en indikasjon på at barnet kan ha blitt påvirket av morens oppfatning og beskrivelse av mannen i forkant av avhøret, noe som igjen kan påvirke forklaringen hennes. Dette må avhører være oppmerksom på når spørsmål skal stilles barnet i avhøret.

Videre ble det i samtalen understreket at disse samtaler kan være svært emosjonelt utfordrende. Tolken må derfor ha strategier for å holde kontroll på sine følelser og ikke la seg friste til å blande seg inn i samtalen og for eksempel forsøke å trøste et barn som gråter.

Under samtalen med Kripas ble det også diskutert utfordringer for tolkebrukerne, og særlig den voksne profesjonelle. En utfordring er at tolken oppnevnes av retten, slik at avhøreren ikke har noen innvirkning på valg av tolk. Det ble også vist til litt ulike erfaringer angående disse tolkenes kompetanse.

Videre ble det diskutert opplæring i tolkebruk i samtaler med barn ved videreutdanningen i dommeravhør på Politihøgskolen. På det grunnlaget ble tolkeutdanningen ved Høgskolen i Oslo invitert av Politihøgskolen i Oslo, og holdt deretter en forelesning om temaet høsten 2010.

3. Tolkebrukerens perspektiv: Samtaler med barn i Utlendingsdirektoratet

Som en innledning på den delen av seminaret som omhandlet tolkebrukerens perspektiv, illustrerte filmen "Asylsøkere" av Kaja Wright Polmar (2005) hvordan barn kan oppleve begrepet asyl svært forskjellig. Filmen kan lastes ned på <http://www.frk-tordensky.no/>.

3.1 Bakgrunn

I 2009 kom 2500 barn alene til Norge (UDI 2009). Samme år kom 2128 barn til Norge sammen med sine foreldre. Alle barn har rett til å få sin stemme hørt i søknaden om beskyttelse.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) artikkel 12, gir barn retten til fritt å uttrykke sine synspunkter i alle forhold som vedrører det. Barnekonvensjonen er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2 nr 4.

Barns rett til å bli hørt er en selvstendig rettighet, og avhenger ikke av utlendingsforvaltningens behov for opplysninger. I saker om beskyttelse er barns rett til å bli hørt ivarettatt i utlendingsloven § 81, jf. utlendingsforskriften § 17-3 og § 17-4.

Artikkel 12 må ses i sammenheng med artikkel 3 nr. 1 i barnekonvensjonen, som sier at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. For å kunne fastslå hva som er barnets beste i den enkelte sak, er det en forutsetning at barnet selv har fått anledning til å gi uttrykk for sitt syn.

Barneperspektivet og barnets beste skal ivaretas under hele asylsaksbehandlingen. Dette innebærer blant annet at saksbehandleren må tilrettelegge samtalen med barnet i forhold til barnets kognitive og emosjonelle nivå, og ha et bevisst forhold til at barn ikke har samme evne til å forstå og vurdere sin egen situasjon som voksne.

Tolkebrukers perspektiv på tolkemedierte samtaler mellom barn og voksne, var basert på erfaringer fra intervjuenheten på Utlendingsdirektoratet, ledet av Linn Krane. Etter en presentasjon av det juridiske rammeverket rundt asylsamtalen med barn, hadde tolkebrukernes perspektiv fokus på praksisen rundt asylsamtalen.

3.2 Formålet med samtalen med barn

Formålet med samtalen med barnet i søknader om beskyttelse er å kartlegge om barnet har rett til beskyttelse i Norge.

Når barn kommer helt alene, vil man i asylintervjuet kartlegge barnets identitet og familietilknytning. Formålet med denne kartleggingen er å oppspore barnets foreldre eller andre omsorgspersoner. Videre kartlegges barnets situasjon med tanke på om barnet har rett til å få beskyttelse i Norge.

Formålet med samtalen med medfølgende barn er også å undersøke om barnet har et eget behov for beskyttelse. I samtaler med medfølgende barn har også foreldrene ansvar for å gi opplysninger om barnets situasjon.

3.3 Hvordan foregår en samtale med barn i Utlendingsdirektoratet

Asylintervjuets praksis er metodologisk forankret i internasjonale anerkjente prinsipper og bygger på forskning på feltet "Investigative Interviewing". Intervjuemetoden som benyttes, tar blant annet utgangspunkt i kunnskap fra sosiologi, antropologi, psykologi og vitnepsykologi.

Utlendingsdirektoratet bygger også mye av sin praksis på en samtalemetode utviklet av pedagogene Gamst og Langballe (Claussen et al. 2001) i forbindelse med avhør av barn i rettssystemet.

Utlendingsdirektoratet benytter en intervjuemetode hvor intervjuet er inndelt i ulike faser: (1) Forberedelser, (2) kontaktetablering, (3) introduksjon til tema, (4) fri fortelling, (5) temasondering og (6) avslutning.

3.3.1 Forberedelser til asylsamtalen

Intervjueren skal gjøre *saksforberedelser*; lese all relevant informasjon i saken. I tillegg skal også intervjueren ha kunnskap om situasjonen i landet barnet kommer fra, samt relevant kulturkunnskap.

Intervjueren gjør *fysiske forberedelser*. De fysiske forberedelsene består hovedsakelig av tilrettelegging av rommet hvor samtalen skal foregå. Utlendingsdirektoratet har innredet noen intervjurom for barn som er møblert med et rundt bord, for å unngå uheldig plassering av barnet ved intervjuers side, eller på andre siden av høye pulter inne på intervjuers kontor. Barnets fysiske plassering er viktig for å opprettholde de mest optimale kommunikasjonslinjene.

Intervjueren gjør også *mentale forberedelser* i forkant av en samtale med barn. Det er viktig at intervjueren forbereder seg på møtet med barnet ved å spørre seg selv: Hvem skal jeg møte i dag? Hva er viktig for dette mennesket? Hva er viktig for ham/henne i dag?

Intervjuer kan også med fordel bruke noen ekstra minutt for å snakke med tolken før man går inn til samtalen. I samtaler med barn er det viktig at tolken vet noe om saken.

Barna må også forberedes på samtalen. Før enslige mindreårige kommer til asylsamtale, har de hatt en samtale med Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) som informerer om hva det vil si å søke om beskyttelse og hvilke rettigheter barnet har.

Det varierer imidlertid hvor godt disse barna er informerte om samtalen formål og forløp i forkant. En måte intervjuer kan ettersjekke om barnet har fått tilstrekkelig informasjon, er ved å innlede samtalen med spørsmål for å sonde hvor mye barnet vet om hva som skal skje, istedenfor å begynne med den lange monologen som forklarer samtalen hensikt.

I enkelte situasjoner kan barna vite mye om hva som skal skje. I noen tilfeller kan de også være instruerte av sine foreldre om hva de skal svare. I slike situasjoner kan man finne ordrette forklaringer fra barna, som tilsvarer det foreldrene har tidligere uttalt. Noen barn opplever et forventningspress. Samtalen blir knyttet til prestasjon, og barnet kan begynne å gråte eller bli stresset. Derfor er det svært viktig at intervjuer også bruker samtalen til å bygge relasjon og skape tillit.

3.3.2 Kontaktetablering

Formålet for denne fasen er å skape trygghet i samtalen. Dette kan gjøres blant annet ved at intervjuer eksplisitt forteller barnet alt som skjer fra intervjuer henter barnet til man går opp til intervjurommet. Dette er informasjon som hjelper barnet til å oversette konteksten. Dette krever at intervjuer setter ord på ting som man ellers ofte tar for gitt, men som nødvendigvis ikke er kjent for barnet. Intervjuer bør språklig tilpasse seg barnets nivå.

Videre er det viktig å holde fokus på den non-verbale kommunikasjonen som stemmeleie og kroppsspråk etc.

Tolkemedierte samtaler har en særlig utfordring fordi kontaktetableringen skal skje via en tredje person.

Relasjonsbyggingen mellom barnet og intervjuer er en forutsetning for at barnet skal fortelle fritt med egne ord i samtalen neste fase.

3.3.3 Fri fortelling

I denne fasen skal barnet oppfordres til å fortelle fritt om hva det har opplevd.

For å hjelpe barnet med å fortelle sin historie, er det viktig at intervjuer konkretiserer hva hun ønsker å høre. På denne måten defineres det rommet barnet skal respondere innenfor.

I denne fasen følger intervjuer enkelte kommunikasjonstekniske grep, som å ikke avbryte historien, men heller å nøste opp det siste som ble sagt.

Studier innenfor vitnepsykologien (blant andre Milne and Bull 1999) viser at informasjon fremskaffet innenfor rammen av fri fortelling inneholder mindre feil enn informasjon som fremkommer som svar på spørsmål. Idealet er derfor å jobbe så lite med spørsmål som mulig. I samtaler med barn kan dette være vanskelig. Barn trenger tid for å fortelle.

Hvis barn skal fortelle sin historie bare som svar på spørsmål kan de miste motivasjonen, eller gi opp.

3.3.4 Temasondering

I fasen som kalles temasondering skal intervjueren plukke ut de temaene i samtalen som det er nødvendig å utdype, også kartlegge tema gjennom å innlede, oppfordre til fri fortelling og følge opp med åpne, ikke-ledende spørsmål.

I asylsamtalen fremmes kommunikasjonen ved: å gi samtalen en tematisk innledning, aktiv lytting, åpne spørsmål, intervjuers tilstedeværelse, stillhet (tid til å tenke), fokuserte tema, nysgjerrighet, ansvar og anerkjennelse, samt kontroll over egen historie.

Intervjuer har med en kommunikasjonsverktøykasse til alle intervju. Hensikten med denne verktøykassen er at intervjuer kan plukke frem de mest hensiktsmessige kommunikasjonsstrategiene avhengig av konteksten.

Faktorer som hemmer kommunikasjonen er: passiv lytting, tilbakeholding av informasjon, lukkede spørsmål, ledende spørsmål, bombarderende spørsmål, hyppige avbrytelser, temahopping og mistenkeliggjøring.

For en intervjuer bør nysgjerrighet ligge til grunn som den motiverende faktor for informasjonsinnhenting. Denne nysgjerrigheten er viktig i samtaler med barn.

Det er summen av alle små ting skaper kommunikasjonen. Tolken utgjør også en del av denne helhet. Man kan se på kommunikasjonen med barn som et ballspill. Ballen ligger i hovedsak hos barnet, men enkelte ganger må den spilles til de voksne. I tolkemedierte samtaler oppstår det et mellomrom i tankeprosessen mens ytringer tolkes. Intervjuer må trene seg til å tåle det mellomrommet som oppstår under

tolkingen uten at tankene går. Er intervjuer usikker i situasjonen, kan intervjuer bruke pausen som oppstår når tolken tolker til å lytte aktivt og vente på tur.

Mange voksne evner ikke å vente på at barn får tid til å svare. Generelt sett trenger barn mer tid til å svare enn voksne. Ofte er det slik at stillheten som oppstår når barnet tenker, fylles av et nytt spørsmål fra intervjueren.

Det er viktig at intervjueren gir barnet nok tid til å svare, og tåler at det blir stille. Det er viktig å ha en tolk i en tolkemediert samtale som tåler denne stillheten. Likeså er det viktig at tolken ikke forstyrrer denne stillheten med sitt kroppsspråk eller på andre måter. Da kan stillheten bryte sammen og tankeprosessen forstyrres.

Stillhet kan oppleves som godt, men kan også fungere som et pressmiddel. For at stillhet skal fungere positivt, krever det gode forhold i forkant og at tolken forstår sitt ansvarsområde.

I tolkede samtaler med barn kan tidsfaktoren være en fordel. Tiden det tar å tolke gir barnet tid å tenke. Utlendingsdirektoratet erfarer at barn ofte klarer å reflektere bedre i tolkemedierte samtaler, nettopp fordi kommunikasjonsprosessen tar mere tid. I den grad tolk generelt er en fordel, er også avhengig av tolkens erfaring og kvaliteten på tolkingen.

I samtaler med barn må man tåle at ikke alt gir umiddelbar mening, og at meningen vokser frem over tid. Derfor er det viktig at den som samtaler med barn ikke umiddelbart bygger opp hypoteser om det som ytres.

Tolken må forstå og akseptere at stillhet er et virkemiddel som samtalepartene tar i bruk. Dagens tolker i Utlendingsdirektoratet er informert om at intervjuere bruker stillhet aktivt. Det krever likevel mer skolering og erfaring om dette blant tolkene. Videre er dette forbundet med tolkens egnethet til å oppfatte samtalesituasjonen.

3.3.5 Avslutning

Intervjuenheten ønsker at alle partene i asylsamtalen skal gå hjem etter endt intervju med en god følelse. I asylsamtalen med barn kan samtalen avsluttes med å lede tema tilbake til noe positivt som kan knyttes til barnets hverdag, som for eksempel at barnet skal tilbake til mottaket og spille fotball.

3.3.6 Evaluering

Intervjuenheten anerkjenner at kommunikasjon er en øvelse. Det ligger klare teorier til grunn for Utlendingsdirektoratets samtalemetodikk, men en vellykket kommuni-

kasjon krever mye øvelse. For at denne øvelsen skal bli strukturert, har intervju-enheten et internt gruppelederstyrt opplærings- og evalueringssystem.

3.4 Diskusjon: Spesielle utfordringer ved å tolke for barn

3.4.1 Nøyaktighet

Nøyaktighet i tolking er et tilbakevendende tema i tolkefeltet. Hva innebærer det å være nøyaktig? Skal man tolke ord-for ord eller intensjon? I tolking for barn blir dette spørsmålet spesielt viktig. Sett mot asylsamtalens formål, er det viktig at tolken tolker barnets intensjon. Utfordringen blir da hvor mye tolken skal tillate seg å fortolke.

En måte å imøtekomme en utfordring ved nøyaktighet i tolking er å flytte fokuset vekk fra tolkens valg til tolkebrukers valg. Det er tolkebrukers oppgave å ettersjekke informasjonen og finne frem til intensjonen i situasjoner hvor et ord kan bety ulike ting. Tolken skal være presis i sin tolking. Mens det er enklere å være presis når man tolker sentrale begrep, vanskeliggjøres presisjonen når tolkebrukerne kommer inn på tema som er mindre klare. Tolkebrukers ansvar knyttes særlig til bruken av konsepter som en av tolkebrukerne ikke kjenner til. Problemet oppstår hvis ansvaret for å overføre uklarheter alene legges til tolken.

Det er viktig at tolkebruker ikke tenker man ikke behøver å spørre fordi 'jeg har jo tolk'. Det er tolkebruker som skal gi informasjonen videre. Og det er tolkebruker som skal gjøre skjønnsvurderingene.

Det finnes tilfeller i offentlige instanser i dag der ansvaret for informasjonsoverføring har vært overlatt til tolken, som for eksempel i deler av rettssystemet.

3.4.2 Tolkens rolle i relasjonsbyggingen

Tolken er svært viktig når intervjueren skal bygge en god relasjon med søkeren. Intervjuer har vanligvis ingen mulighet til å kommunisere på egen hånd og relasjonsbyggingen foregår sammen med tolken. I samtaler hvor relasjonsbyggingen ikke lykkes, må intervjuer være enda tydeligere og jobbe mye hardere for å nå frem.

En av tolkens roller i relasjonsbyggingen er å balansere forbindelsen mellom to personer. Denne balansen kan være bestemt av situasjonen og de reelle språklige utfordringene. En tolk kan velge å kaste ballen tilbake til tolkebruker om informasjonen er tvetydig. Han kan også velge å gjengi det tvetydige budskapet.

For at begge tolkebrukerne skal forstå en spøk, krever det at tolken gjengir samme type kommunikasjon, og samtidig ser tolkebrukerne som likeverdige parter. En tolk kan derimot også bidra til å hemme relasjonsbyggingen, for eksempel ved monotone

gjengivelser. En slik tolk vanskeliggjør intervjusituasjonen fordi tolken ikke evner å få frem mennesket bak kommunikasjonen.

Under kontaktetableringsfasen i asylsamtaler med barn, erfarer ofte tolker at man fort kan dras inn i samtalen og få ansvar for kommunikasjonen. Er det nok å tro at man signaliserer tolkens objektivitet og nøytralitet ved at intervjuer håndhilser på barnet, og presenterer tolken med en tittel?

Under asylintervjuer med barn bør tolkens rolle introduseres umiddelbart – før man kommer til intervjurommet. Er barnet anspent, kan man eventuelt gjenta presentasjonen av tolkens rolle i intervjurommet. Noen tolker synes det er vanskelig å være inni barns hemmeligheter uten at barnet en gang vet hva tolken heter. De frykter også at ved å poengtere at tolken ikke skal presentere seg, kan det i seg selv skape mistillit hos barnet. Hvorvidt tolken skal håndhilde og presenteres med navn har vært oppe til diskusjon internt i Utlendingsdirektoratet. Mens noen tolker ønsker å presentere seg med sitt navn, synes andre det er problematisk. Navn kan også si noe om tolkens etniske tilhørighet. Mens noen tenker at i situasjoner hvor etnisk tilhørighet er et problem, skal man for å unngå svekket tillit introdusere tolken med tittel. Mens navn kan bety lite for et barn, er navn kanskje viktigere for de voksne. Det er uenigheter i praksiser forbundet med forholdet mellom anonymitet og tillitsbygging. Kanskje er tolkens navn en liten detalj, mens det er tolkens profesjonelle holdning som avgjør. I situasjoner hvor tolker ikke har profesjonaliteten i kroppen, kan den profesjonelle rollen etableres nettopp ved at tolken sier 'jeg er tolken'. Det er grader av profesjonalitet blant tolkene, og for en profesjonell tolk kan problematikken rundt navn være sekundær. Det viktigste er at introduksjons-metoden skaper trygghet rundt tolkens rolle og funksjon. Videre er det viktig at denne problematikken ikke må overskygge det viktigste i denne fasen – som er kontaktetablering.

3.5 Konklusjon

Utlendingsdirektoratet er en instans som aktivt forsøker å imøtekomme utfordringene som knytter seg til det å kommunisere med barn via tolk. Deres samtalemetoder er et steg i riktig retning. Utfordringen ligger nå i å få andre instanser til å komme etter. En måte å gjøre dette på, er å gjøre faget *tolk og tolkebruk*, eller *kommunikasjon via tolk* til en integrert del av profesjonsutdanningene. I dag, finnes det ingen systematisert undervisning i tolk og tolkebruk ved norske utdanningsinstitusjoner. Likeledes bør opplæring i kommunikasjon via tolk gå parallelt med undervisning i interkulturell kommunikasjon, da tolkemedierte samtaler er en konkret form for interkulturell kommunikasjon.

4. Tolkebrukerens perspektiv: Samtaler med barn i Utlendingsdirektoratet

Tolkenes perspektiv ble presentert av Hilde Fiva og Berit Nordhuus fra Statsautoriserte tolkers forening. Fiva og Nordhuus har erfaring fra tolking i samtaler mellom voksne og barn. De har også tatt del i forsøkssamtalene i prosjektet *Barns dialogkompetanse i tolkemedierte samtaler* ved Høgskolen i Oslo og bidratt til utformingen av prosjektet.

Statsautoriserte tolkers forening organiserer statsautoriserte tolker. Foreningens etiske retningslinjer er definerte og avgrensede i *Retningslinjer for god tolkeskikk (KRD 1997)*. Retningslinjene sier at tolken skal opptre nøytralt og upartisk. Hun skal tolke alt som blir sagt. Dette innebærer at tolken skal gjengi alt slik det kommer til uttrykk, altså også måten det blir sagt på. Tolken skal til enhver tid speile taleren, og dermed må tolken veksle mellom å være hver av samtalepartene.

4.1 Institusjonelle samtaler med barn

Det finnes mange typer institusjonelle samtaler hvor det tolkes mellom voksne og barn. Det kan være på helsestasjoner og skoler, i barne- og familievernet, PP-tjenesten, BUP og krisesentra. I migrasjonsprosessen kan tolking for barn forekomme i asylintervjuer, samt i samtaler og møter på asylmottak. I rettsvesenet kan man komme til å tolke for barn i rettsmøter, dommeravhør og politiavhør. Barna i disse samtaler er i alle aldre. I det følgende trekkes veksler på tolking fra mange ulike arenaer.

4.1.1 Hvor små barn kan man tolke for?

Vårt utgangspunkt er at alle, som kan forstå, kan kommunisere gjennom tolk. I forsøkssamtalene fikk vi innblikk i hvordan små barn kommuniserer gjennom tolk. Det yngste barnet som ble tolket for der, var tre år gammelt. Man kan altså tolke for alle barn, uansett alder. Som alltid må tolken arbeide på en måte som er tilpasset samtalepartene. Dette gjelder når man tolker i samtaler mellom voksne og barn, akkurat slik som tolken også må tilpasse seg samtalepartene når det er to voksne.

Alt som kommer til uttrykk skal tolkes. Dette er også tilfelle der hvor det for noen kunne virke meningsløst å tolke, for eksempel hvis en helsesøster snakker til et spedbarn på en spedbarnskontroll. "Å, så søt du er! Og så fine krøller du har!" sier helsesøster, og tolken gjengir. Denne praten til spedbarnet er jo nettopp helsesøsters måte å få kontakt med moren på, altså ved å vise interesse og beundring for barnet. Dersom ytringen ikke gjengis av tolken, vil helsesøster ikke oppnå sitt mål med den og kanskje heller ikke med samtalen forøvrig.

4.1.2 Forstår barnet hvem det snakker med?

Som tolker vurderer vi det slik at barn ser ut til å forstå interaksjonen i en tolkemediert samtale like godt som, eller kanskje faktisk også bedre enn, mange voksne – forutsatt at barnet er villig til å delta i samtalen. Vår erfaring har ikke vært at barn gjennomgående sier 'kan du si til henne at...'. Barna snakker direkte til sin samtalepartner.

Barn oppfatter lett at fagpersonen sier noe, og at de må se på tolken for å forstå. Selv med barn i alderen 3-4 år ble denne dynamikken etablert, og det ble naturlig for dem å vente på tolken. Disse små barna aksepterer turtakingsrytmen, og de aksepterer at det tar en stund før de får svar.

I en samtale mellom en helsesøster og en mor med en liten jente, strevde jenta med å komme til orde. "Det er bare suppe vi får" sa hun og nappet tolken iherdig i ermet. Den lille jenta hadde observert samhandlingen, og forstått at her var det tolken som koordinerte turtakingen, slik tolker må i en tolket samtale (jfr. Wadensjö 1998).

4.1.3 Bør barna orienteres om tolkens ansvarsområde?

Orientering om tolkens ansvarsområde, som alltid presenteres forut for enhver tolket samtale, må alltid tilpasses samtalepartene. I en samtale med barn, må orienteringen tilpasses barnet. Orienteringen bør være tilpasset barnet på en slik måte at både barnet og fagpersonen får høre hva tolken skal gjøre, og ikke skal gjøre. Dette er viktig for tillitsforholdet. Det enkle ofte er det beste. Samtidig bør ikke tolkene være redde for å bruke relevante begreper for barna. Tolkene kan for eksempel bruke et begrep som *taushetsplikt*, sett at de forklarer hva det betyr.

Statsautorisert tolk Urzula Srebrowska har gitt et utmerket eksempel på en slik orientering tilpasset svært små barn:

- Jeg er tolk. Det er en sånn dame som snakker to språk. Og det betyr at når du sier noe, så skal jeg si det på norsk sånn at damen forstår. Og når hun sier noe, så skal jeg si det på polsk, så du forstår.

4.1.4 Hvordan skapes tillit?

Erfaring viser at det kan ta tid før barna tør opp i en samtale. Som tolk må man, på lik linje med fagpersonen, søke å være ufarlig og tilnærme seg barnet på en måte som gjør at barnet har mot til å snakke. Dette kan skje med blikkontakt. Tolken kan gjennom sin holdning signalisere uten ord at hun eller han ikke er farlig. Ofte kan tolken få god veiledning i det fagpersonen gjør, og det kan ofte være tilstrekkelig tillitskapende at tolken speiler fagpersonens kontaktetableringsstrategier. En slik

signalisering skal ikke komme i konflikt med yrkesetikken med hensyn til tolkens rolle og nøytralitet.

Tolken er til en viss grad avhengig av fagpersonen for å kunne skape tillit til barnet. Hvis en fagperson er distansert, må tolken også speile dette. Tolken kan være fristet til å kompensere for en slik distanse ved hjelp av mer empatisk stemmebruk. Tolker må imidlertid unngå dette, fordi konsekvensen blir at man da tar fra fagpersonen ansvaret for samtalen. Fagpersonen vil heller ikke få mulighet til å forstå hva som mangler i deres egen kommunikasjon med barnet. En samtale hvor tolken er personlig til stede, men ikke saksbehandler, kan gjøre at barnet ikke forstår hva som foregår.

Det samme kan forekomme i situasjoner hvor tolken overlater til fagpersonen å oppfatte noe av det som var barnets intensjon, som for eksempel formidlet gjennom stemmeleie. Dette kan skje dersom tolken ikke speiler barnets måte å snakke på i sin gjengivelse. Da kan barna få en respons som forårsaker at barna lukker seg. Mange barn er vant til ikke å bli forstått, men når intensjonen utelates kan barn lukke seg som en konsekvens at de tenker at de har sagt noe galt.

4.1.5 Hvordan snakker man med barn?

Det finnes ikke én oppskrift på hvordan man skal kommunisere med barn og som fungerer for alle barn. Når man snakker med barn, må man ha ulike kommunikasjonsverktøy, på samme måte som når man snakker med voksne. I samtaler med barn må man kanskje ta i bruk disse verktøyene mer aktivt. For eksempel må tolken møte blikket til barnet av og til slik at de får tillit til tolken. En annen måte for tolken å opprettholde tilliten underveis i en samtale med barn når man noterer, er å nikke litt etc. Dette aspektet med opprettholdelse av tillit er også med når man tolker for voksne, men det er mindre essensielt for samtalens opprettholdelse.

I en av forsøkssamtalene ser man at tolken inviterer barnet på 4,5 år inn i samtalen ved å legge et blunk til smilet. Ser man semantisk på dette blunket, kan det være å regne som et tillegg i tolkingen, da fagpersonen i samtalen ikke blunket akkurat da. Ser man derimot på fagpersonens *intensjon* med foregående ytring, får det lille blunket og smilet en annen betydning. Det har en funksjon i sammenhengen, nemlig å invitere barnet inn i samtalen, som nettopp var fagpersonens mål med foregående ytring. Det perspektivet man tar som utgangspunkt for hva som er kvalitet i tolkning, avhenger om man ser dette blunket som et tillegg eller ei.

4.1.6 Hvordan bør tolken tolke?

Det finnes ingen tolkefaglige argument som tilsier at man skal tolke annerledes i samtaler mellom voksne og barn enn i samtaler mellom to voksne. Enkelte tenker kanskje at når man tolker i samtaler mellom voksne og barn må det gjøres i tredje

person, fordi barna ellers ikke vil forstå situasjonen og kunne delta i samtalen. Vår erfaring er at dette helt klart vil være uhensiktsmessig, ettersom barna fint forstår hvem som er hvem i kommunikasjonen.

Som ved andre samtaler som foregår via tolk, skal man også i samtaler med barn tolke alt som kommer til uttrykk. I "alt" inngår også det nonverbale som blir uttrykt, måten ting blir sagt på. Det nonverbale kan utgjøre en større del av kommunikasjonen hos barn enn hos voksne. Videre må tolken følge melodien i samtalen. Det er også viktig at tolken tolker alle nyanser i fagpersonenes ytringer. Språket er fagpersonenes arbeidsredskap. For å tolke godt i forhold til dette, er det nødvendig at tolken er svært fokusert, tilstedeværende og bevisst på nyanser.

I likhet med fagpersoner må også tolker ha en verktøykasse med mange ulike verktøy som kan anvendes, avhengig av hva samtalen krever. Disse må tilpasses barnets behov i situasjonen. I noen situasjoner må tolken være så rask i tolkingen at det nesten blir simultant. I andre situasjoner må tolken ta så lange sekvenser som barnet trenger. I en av forsøkssamtalene lar tolken barnet beholde turen ved å holde blikkontakt med barnet, og nærmest simultantolke ved å dempe stemmen betraktelig. Denne strategien gjorde at barnet fortsatte å fortelle sin historie. På samme måte er det også viktig at tolken ikke gir turen videre til intervjuer automatisk, men ser tilbake til barnet, slik at det blir tid til å tolke.

Barn forstår altså turtakingssystemet, og det må man som tolk utnytte.

4.2 Spesielle utfordringer som knytter seg til det å tolke for barn

4.2.1 Barnespråk og barns uttryksmåter

For å forstå barn kan det være en fordel å være i deres kontekst, men tolken kjenner ikke alltid barnets kontekst. En ytterligere utfordring er at disse kontekstene gjerne forandrer seg. For at voksne skal få tak i denne konteksten, er det viktig at tolken bruker barnas begreper, selv hvis tolken tror at barnet bruker begrepet på feil måte. Utfordringen forsterkes ytterligere når barn bytter på fonemer i uttale, slik et av barna gjorde under forsøkssamtalene. Hun sa *talve* istedenfor *tavle*.

På tolkeutdanningen lærer studentene at tolkene skal be om oppklaring for å ettersjekke om tolken har forstått uklar informasjon rett (for en diskusjon av reparasjon i samtaler se for eksempel Svennevig 2009). Når man tolker for barn derimot, bør tolken være forsiktig med å spørre barnet om det man ikke forstår. Tolken kan i noen tilfeller gjøre lurest i å prøve å forstå, tolke så godt som mulig og overlate oppklaringen til fagpersonen. Hvis et barn sier et stedsnavn eller en myntenhet feil, og hvis tolken får det gjentatt, eller at tolken selv stiller spørsmålet tilbake til barnet, tar tolken ifra fagpersonen muligheten å se barnets språklige nivå, og

kanskje også deres forståelse av sin kontekst; har barna vært på dette stedet, eller snakker de på instruks? Tar tolken ansvar for oppklaringen, får fagpersonen heller ikke mulighet for å tilpasse seg barnet.

En tolk må være sikker på sin rolle for å kunne tåle å stå i det at noe som blir sagt kan være uklart og at enkelte ord ikke kommer igjennom. Tolken må være trygg slik at hun tar rollen som den er. Først da tør tolken å si de meningsløse tingene, som tolken kan ha oppfattet det uten sperrer. Tolken må legge igjen seg selv og sin egen stolthet utenfor døren.

4.2.2 Samtaler med fokus på form

Noen typer samtaler, som for eksempel språkkartleggingssamtaler på helsestasjonen, kan ha et overordnet fokus på form. I disse samtalenene kan fokuset ligge på slikt som hvorvidt barnet uttaler lyden *r* istedenfor lyden *l*. Hvis tolkens oppdrag er å oversette de norske språkkartleggingseksempelene, blir oppgaven vanskelig for tolken. I slike samtaler må det være en tett dialog mellom fagpersonen og tolken i forkant og i etterkant av samtalen. Tolken må dessuten være høyst tilstede i konteksten. I noen tilfeller kan man finne alternative løsninger når det gjelder kartlegging, som for eksempel lydopptak. Er samtalenes fokus barnets uttale, må alle parter vie dette en ekstra oppmerksomhet. I slike samtaler er det også viktig at tolken ikke skal gå ut over sin rolle. Tolken skal ikke brukes til å kommentere, og selvfølgelig heller ikke til å gjennomføre selve kartleggingen.

4.2.3 Språkveksling

I tolkemedierte samtaler med barn kan det være en utfordring å tolke for barn som har vært i Norge en stund. Deres språkbruk er gjerne preget av språkveksling, dvs. at barnet veksler mellom å bruke tolkespråket og norsk. Dette krever skjerpet konsentrasjon av alle parter, da man ikke kan premisslegge språkvalg i forhold til barn, slik man ville gjort med en voksen.

4.3 Avslutning

Hva er så forskjellen mellom å tolke i samtaler med to voksne og samtaler mellom voksne og barn? Som vist ovenfor, kan disse forskjellene bli dreie seg om strategier for feedback og oppklaringsspørsmål i samtalen, etablering av tillit, samt metodevalg og smidig metodeveksling.

Som utgangspunkt ser det ut til at mange tror at det er noe helt spesielt å tolke for barn, og at det trengs spesielle og mer *pedagogiske* tolker til dette formålet. Slik vi ser det, skiller tolking mellom voksne og barn seg ikke vesentlig fra tolking mellom voksne

personer. Imidlertid skiller samtalene med barn seg noe fra voksensamtaler. For å overkomme de utfordringene det byr på, er det viktig at tolken er faglig dyktig, fleksibel i valg av metode, og at tolken veksler mellom metoder ved behov. Tolken behøver altså ikke en annerledes verktøykasse for å tolke for barn, men den må være ekstra stor.

I en tolkemediert samtale mellom to voksne sier man at begge parter er ansvarlige for samtalens gang. I en tolkemediert samtale mellom barn og voksne er ikke ansvarsfordelingen like selvsagt, og oftest hviler ansvaret for samtalen utelukkende på fagpersonen. I situasjoner der tolken føler at fagpersonen ikke er seg sitt ansvar bevisst, blir det ofte et tomrom i kommunikasjonen, som tolken kan bli fristet til å fylle. Det samme tomrommet kan oppstå i tolkede samtaler mellom voksne.

Forskjellen består i at det kan være vanskeligere å skille tolkens ansvar fra fagpersonens ansvar i samtaler med barn, og tolken kan komme til å forsøke å reparere fagpersonens tilkortkommenheter på en måte som ikke ville forekommet i en tolket voksensamtale. Kanskje skyldes dette et ønske om og en intuitiv trang til å hjelpe barnet, som kan være svært utfordrende for tolker. En tolkestudent opplevde dette som svært krevende, og sa: "Når det gjelder barn så legger jeg all etikk til side". En slik strategi, hvor tolken underkjenner fagpersonens innsikt i situasjonen, vil undergrave denne fagpersonens kompetanse og kommunikasjonsstrategier, og således frarøve barnet mulighet til å nytte seg fagpersonens kunnskaper. Eksempler på dette kan være at tolken fyller ut stillhet med småprat, legger til informasjon på egne vegne, trøster et barn som gråter, eller unngår å kopiere talers kommunikasjonsstil.

I en tolkemediert samtale mellom barn og voksne, som i tolkede voksensamtaler, er det de yrkesetiske retningslinjene for tolker som angir hvordan tolken skal utføre sitt arbeid. Ved tolking for barn er det ekstra viktig å gjengi samtalepartene presist, slik at barnet får nytte godt av fagpersonens kompetanse. Samtidig må tolken fokusere på smidige turtakingsstrategier, som ikke vanskeliggjør barnets deltakelse i samtalen. Tolken må også etablere et eget, dempet, tillitsforhold til barnet, et tillitsforhold som gjør at barnet våger å snakke med fagpersonen, uten at tillitsforholdet kommer i veien for barnets kommunikasjon og kontakt med fagpersonen.

I tolkede samtaler mellom voksne og barn er tolkens ferdigheter avgjørende for samtalens kvalitet, kvaliteten på tjenesten fagpersonen yter til barnet, samt for barnets mulighet til å kommunisere med fagpersonen. Selv om tolkede samtaler mellom barn og voksne har mange fellestrekk med tolkede voksensamtaler, tror vi at det vil være svært nyttig at tolkestudenter får erfaring med slike samtaler og deres spesielle utfordringer som en del av sin tolkeutdanning.

5. Utvelgelse av tolker til samtaler mellom barn og voksne – Tolkebestillerens perspektiv

Avdelingen SPRÅK i Utlendingsdirektoratet ved Jasmina Gustavsén holdt et innlegg om prosedyrer for utvelgelse av tolk til enslige mindreårige asylsøkere og til samtaler med medfølgende barn i Utlendingsdirektoratet. Disse barna utgjør en særlig sårbar gruppe, som har andre behov og andre rettigheter enn voksne asylsøkere.

Bakgrunnen for at Utlendingsdirektoratet har utarbeidet særskilte kriterier for utvelgelse av tolk til barn, var den merkbare økningen i tallet på enslige mindreårige asylsøkere som kom til Norge i 2009. Det året var det 2 500 asylsøkere som oppga at de var under 18 år, og som kom til Norge uten å ha følge av forelder eller andre med foreldreansvar. Dette var en økning på 76 % fra året før. Av de 2500 var 69 % gutter fra Afghanistan, Somalia og Eritrea.

Utlendingsdirektoratet har vært opptatt av at rettssikkerheten til enslige barn som søker asyl i Norge, blir ivarettatt på best mulig måte. Samtidig har Utlendingsdirektoratets mål vært å forkorte saksbehandlingstiden for denne gruppen søkere. Saksbehandlingstiden er avhengig av flere forhold, og tilgang til kvalifiserte tolker utgjør et av disse forholdene.

I 2009 ble en av avdelingen SPRÅK sine største utfordringer å påse at Utlendingsdirektoratet hadde et tilstrekkelig antall kvalifiserte tolker til enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan. Grunnet tidspress stod kvaliteten på tolkingen i fare.

Utlendingsdirektoratet benyttet sine mest erfarne og kompetente tolker til å tolke for disse barna. Det skulle imidlertid vise seg at erfaring og formell kompetanse alene ikke er en forutsetning for å lykkes med å tolke for barn. Erfaringen viste at noen av disse tolkene ikke fungerte i samtaler med barn. Ut fra denne erfaringen trekker SPRÅK den konklusjon at det er en myte at alle tolker kan tolke for barn.

Tolkingen under asylintervjuene med barna ble i ettertid evaluert. Hovedinnvendingen fra intervjuernes evalueringer var at noen av tolkene var alt for dominerende. Disse tolkene ble tatt inn til samtaler og veiledning. Det ble således tydelig at det krevdes en annen type veiledning for tolker som skal tolke for barn enn for dem som tolker for voksne.

SPRÅK erfarte videre gjennom samtalene og evalueringene at det krever en annen innsats for å forandre enkelte holdninger eller for å gjøre tolkene oppmerksomme på sider ved deres væremåte som kan stå i veien for optimal tolking. Faktorer som personlighet og kroppsspråk er viktig. Videre viste det seg at enkelte tolker manglet selvinnsikt hva angår denne type tolkesituasjon.

5.1 'Pedagogiske tolker'

Utlendingsdirektoratets erfaring når det gjelder å tolke for barn er parallell med Høgskolen i Oslo sin erfaring med sine tolkestudenter. Det synes nemlig også blant tolker som benyttes av Utlendingsdirektoratet å være en utbredt misforståelse at når det tolkes for barn, så må tolkene bidra på flere måter enn det som er avgrenset i tolkens rolle og beskrevet i de tolkeetiske retningslinjene. Dette er knyttet til en misoppfatning om barns rolleforståelse og muligheter for å delta i tolkemedierte samtaler. Dermed blir tolkens profesjonelle rolle undergravd.

På grunnlag av Utlendingsdirektoratets erfaringer med evaluering av de haste-rekrutterte tolkene viste det seg at utvelgelsen av tolker til å tolke for barn er vanskeligere enn først antatt. Utlendingsdirektoratets praksis og hovedprinsipp er å prioritere tolker med dokumenterte kvalifikasjoner i alle tolkesituasjoner. Tolkning for barn medførte tilleggskrav til tolkene. Intervjuerne i Utlendingsdirektoratet ga uttrykk for at tolker som var for dominerende under intervjuet fungerte dårlig i samtaler med barn. Men heller ikke de passive og distanserte tolkene fungerte bra. Intervjuerne i Utlendingsdirektoratet ga uttrykk for at de ikke ønsket at tolken skulle være for dominerende. På den andre siden ønsket de heller ikke tolker som var passive og distanserte.

I Utlendingsdirektoratet har tolkene blitt konfronterte med evalueringene. Noen var overrasket over tilbakemeldingene når det gjaldt deres innvirkning på kommunikasjonen. Barn er spesielle tolkebrukere som kan være nådeløst ærlige og tydelig vise når de mistrives og føler mistillit til tolken.

SPRÅK- Team for språktjenester fikk tilbakemeldinger om at barna var redde for to av deres ellers erfarne tolker. Disse tolkene ble ikke brukt igjen til å tolke for barn.

Barn har andre behov enn voksne. Likeledes har barn ulike behov på ulike alderstrinn. De språklige ferdighetene varierer. SPRÅK benyttet tilbakemeldinger fra intervjuerne, barn og verger, samt lydopptak av intervju / samtaler for å finne ut hvilke tolker som hadde den nødvendige sensitiviteten for å tolke i intervjuer med barn. Det viste seg at i tillegg til tolkens formelle kvalifikasjoner er personlige egenskaper og tolkens selvinnsikt de viktigste faktorene med hensyn til tolkens egnethet i slike samtaler. I dette materialet viste det seg dessuten at verken kjønn eller alder spiller nevneverdig rolle.

Intervjuerne hadde følgende tilbakemeldinger om tolkene som fungerte bra i samtaler med barn.

'De gode tolkene' er:

- Selvsikre
- Kunnskapsrike

- Ikke dominerende
- Har erfaring med barn (her refereres det til tolkene som har jobbet som lærere og barnehageansatte, og har pedagogisk utdanning)
- Utstråler trygghet
- Bidrar til å fremme kommunikasjonen
- Nøytrale
- Smiler litt, men er ikke påtatt blide
- Fleksible
- Hensynsfulle og velmenende
- Ser ikke skumle ut
- Bidrar til å skape god stemning

SPRÅKs samlede erfaring bekrefter at tolkens personlig egnethet er viktig når det gjelder å oppnå vellykket kommunikasjon med barn. Lang tolkeerfaring og formelle kvalifikasjoner er altså ikke tilstrekkelig når man skal tolke for barn. Intervjuerne i Utlendingsdirektoratet får for øvrig opplæring i *Samtale med barn* før de begynner å intervju.

Tolkene som fungerer bra i samtaler med barn oppga følgende av sine trekk som avgjørende:

- Jeg er ikke selvopptatt
- Jeg har sosial intelligens
- Jeg har et godt utviklet kroppsspråk
- Jeg er ikke nervøs eller dømmende
- Jeg bidrar til en god stemning
- Jeg hevder ikke at jeg er pen, men tolkens utseende kan spille en rolle
- Jeg er uanstrengt og bevisst på stemmeleie
- Jeg er bevisst på hvordan stemmen kommuniserer mening
- Jeg er rolig og tar hensyn, smiler, er tålmodig osv

Slik betegner de seg selv, det vil si dem som SPRÅK i Utlendingsdirektoratet kaller for en utvalgt gruppe av 'pedagogiske tolker'. SPRÅK ønsker flere tolker inn i denne gruppen, og vil her benytte anledningen til å komme med en oppfordring til Høgskolen i Oslo om å igangsette et utdanningstilbud i *Talking for barn*.

5.2 Diskusjon

5.2.1 Egne tolker for barn?

Sentralt i denne diskusjonen var spørsmålet om i hvilken grad en tolk som skal tolke for barn må ha spesialkompetanse.

SPRÅK fremhever at tolkens faglige kvalifikasjoner og personlig egnethet er to av de viktigste forutsetningene når man tolker for barn, og at erfaring ikke er en forutsetning.

Denne påstanden ble gjenstand for diskusjon, og flere hevdet at kvaliteten på tolkingen prinsipielt skal være den samme, dvs. om man tolker for barn eller for voksne. Tolkene er først og fremst fagfolk, og personlig egnethet må ikke fremheves som det eneste prinsipp. Derimot, ble det sagt, kan personlig egnethet for oppgaven være viktig blant de beste tolkene. Tanken er at er man en god tolk, er man også en god tolk for barn.

Forskjellen på å tolke for barn og for voksne er at konsekvensene er større i tolking med barn, fordi kommunikasjonen er mer sårbar. Barn har både ut fra sin status som barn og ut fra sine kommunikative ferdigheter mindre muligheter for å hevde sin rett. I slike samtaler blir derfor maktforholdet spesielt asymmetrisk.

Likeledes bør fokus rettes mot intervjuernes perspektiv. Under tolkeutdanningen lærer studentene at de skal tolke det som blir sagt. Utfordringen kommer når man har en intervjuer som har et byråkratisk språk. Det er ikke tolkens oppgave å løse opp i dette. Derfor må det være inneforstått hva som kreves for å intervjuer et barn, så vel som det å tolke for et barn.

Flere mente at det er viktig å fremholde at alle de krav som stilles til tolker som skal tolke for barn, er de samme som man stiller til *alle* tolker. Det blir derfor grunn til stille spørsmålstegn ved tolker som 'fungerer godt' for voksne, men som ikke fungerer for barn: Det som hemmer kommunikasjon for barn, kan også hemme kommunikasjon for voksne. Noen tolker er skeptiske, mangler tålmodighet og velvilje til å høre på barn. Den samme utålmodigheten kan antakelig gjøre seg gjeldende i noen samtaler mellom voksne også, men i samtaler med barn blir dette muligens mer synlig. Når de tolker for voksne, derimot, oppleves det muligens ikke som et så påfallende problem.

Det er fremdeles mange uløste spørsmål rundt hva som er kvalitet i tolking generelt. Diskusjonen endte derfor med en erkjennelse av at kvalitet i tolking blir spesielt synlig under tolking i samtaler med barn. Tolkemedierte samtaler med barn er derfor et godt utgangspunkt når man skal snakke om kvalitet i tolking generelt, og ikke minst som utgangspunkt for fremtidig forskning.

5.2.2 Tolkens rolle i kommunikasjonssituasjonen

I tolkemedierte samtaler kan tolkens holdning hindre eller fremme kommunikasjonen. Holdningen kan synes i tolkens kroppsspråk eller væremåte. Barn søker naturlig etter voksnes anerkjennelse og bekreftelse. I en kommunikasjon med voksne gjør barn mye for å opptre *riktig*, slik de tror de voksne vil at de skal opptre. I noen kulturer er det også særlig viktig med de voksnes bekreftelse. På samme måte kan barna se etter

bekreftelse på om det de sa var riktig fra tolken. Derfor er det viktig at barna ikke føler seg vurdert av tolken.

En tolk i Utlendingsdirektoratet gav tilbakemelding på at det er vanskelig for barna å forstå at det er intervjuerne som snakker og ikke tolken.

Det at tolkene kan føle en forpliktelse for å opprette tillit til barnet, setter tolkene i et dilemma. Selv for tolker som er klar over sin rolle, vet de at hvis de ikke gir noe av seg selv, kan det være et svik mot barnet. Det er viktig at tolken utvikler redskaper for å takle disse dilemma. Det er vanskelig å avstå fra å være et medmenneske i situasjoner hvor man ser et barn. Tolkens utfordring ligger i å være nøytral og menneskelig på samme tid.

5.2.3 Trygghet i tolkerollen når man tolker for barn

En tolk kan være trygg i relasjon til voksne, men utrygg i en tolkesituasjon med barn. Det betyr ikke nødvendigvis at man er en dårligere tolk. Som tolk er det verdt å spørre seg selv om hva det er med barn som gjør at tolkesituasjonen oppleves utrygg. Ofte kan svaret ligge på det språklige og det kognitive plan. Intervjuere har meldt tilbake om frustrasjon over mange tolkers inngripen og organisering av barnets tale i tolkingen. Hvis tolken har forventninger om at barnet ikke forstår samtalsituasjonen eller tema, kan tolken bidra til å gi inntrykk av at barnet har et lavt forståelsesnivå.

Videre har det vist seg at de tolkene i Utlendingsdirektoratet som fungerer bra i situasjoner med tolking for barn, ikke er så trygge i denne rollen som intervjuerne får inntrykk av. Disse tolkene har møtt de samme utfordringene i samtaler med barn, men deres velvilje og selvinnsikt har vært avgjørende for at de lykkes. De er bevisste på at i kommunikasjon mellom barn og voksne skal de være tilstede.

Spørsmålet om man skal være personlig i rollen når man er i møte med barn bør diskuteres videre.

Rolleforståelsen for tolkene er at de skal være trygge også i møte med barn. Det krever at man er trygg sammen med barn. Slik sett kan man si at det trengs en egen kompetanse for å tolke for barn, og denne kompetansen er knyttet til innsikt i barns tankeverden og en forståelse for barns språkbruk og deres kognitive verden. En slik innsikt er viktig for at tolken ikke skal overfortolke.

En annen utfordring i samtaler med barn er de voksnes mangel på oversikt over barnets kontekstinformasjon. Det å tåle å tolke i en situasjon hvor man mangler oversikt er en utfordring for mange tolker. Faglig sett kan det for noen også oppleves som mindre spennende.

6. Konklusjon og videre arbeid

Som skissert i denne rapporten, foreligger det nå *noe* samlet kunnskap om feltet *Tolking for barn*. Denne kunnskapen er basert på tolkers, tolkebrukeres og tolkebestilleres erfaringer, samt noe forskning fra feltet og andre relaterte forskningsfelt. Mye av kunnskapen per i dag er således basert på enkeltstående erfaringer og subjektive opplevelser. Det er derfor fremdeles mange sider der det er behov for mer innsikt og kunnskap.

Forskningsprosjektet *Barns dialogkompetanse i tolkemedierte samtaler* viser at barns dialogkompetanse fra enspråklige samtaler antakelig også er tilstrekkelig under tolkemedierte samtaler. Et viktig forbehold er at barns deltakelse i tolkemedierte samtaler fordrer en profesjonell tolk og en samtalepartner som er en profesjonell tolkebruker, som kan virke som rollemodeller for barnet.

Videre beskriver rapporten Utlendingsdirektoratets erfaringer og kompetanse på feltet, hva angår tolkene og hvilke egenskaper og ferdigheter avdelingen SPRÅK mener tolkene bør ha for å tolke for barn. Utlendingsdirektoratets erfaring er at alle deres tolker ikke fungerer like godt under intervjuer med barn, og det ble derfor foretatt en undersøkelse. I denne undersøkelsen Utlendingsdirektoratet gjorde blant tolkebrukerne og tolkene, viste det seg at disse to gruppene hadde ganske like oppfatninger av hva som kjennetegnet en tolk som fungerte godt i intervjuer med barn. Tolkens personlige egnethet gikk igjen i alle svarene. Spørsmålet blir da om det bare er noen tolker som kan tolke for barn, eller om det er slik at kjennetegnene ved tolke kvalitet bare blir tydeligere under intervjuer med barn. Sistnevnte vil i så fall bety at det ikke er noen vesentlig forskjell på å tolke for barn eller voksne.

I denne sammenheng vil vi vise til Jareg og Pettersen (2006:45), som også sier at tolkens personlige egenskaper er like viktige som den formelle, faglige bakgrunnen i det de omtaler som sensitive samtaler. Verdt å merke seg, er at de videre sier at dette ikke betyr at en mennesketype er egnet og en annen uegnet for tolking i sensitive samtaler, og de fremhever at personlige egenskaper ikke er noe man har eller ikke har en gang for alle. De kan bevisstgjøres og dyrkes frem.

Det som imidlertid er klart, er at tolken må kjenne til barns register og språkbruk for å kunne tolke for dem. Men dette gjelder jo også for andre tolkesituasjoner. En tolk må for eksempel også kjenne til en snekkers fagspråk når han skal tolke i situasjoner som omhandler snekring.

De statsautoriserte tolkene Hilde Fiva og Berit Nordhuus fremhever tolkens ferdigheter i samtaler med barn, som for eksempel smidige turtakingsstrategier som fremmer barnets muligheter for deltakelse i samtalen. Videre understreker de viktigheten av at de tolkeetiske retningslinjene følges, også i samtaler som involverer barn. Tolkens må også etablere et eget, dempet, tillitsforhold til barnet, et tillitsforhold

som gjør at barnet våger å snakke med fagpersonen, uten at tillitsforholdet kommer i veien for barnets kommunikasjon og kontakt med fagpersonen. Fiva og Nordhuus mener også at selv om tolkede samtaler mellom barn og voksne har mange fellestrekk med tolkede voksensamtaler, så vil det være svært nyttig at tolkestudenter får erfaring med slike samtaler og deres spesielle utfordringer som en del av sin tolkeutdanning.

Slik rapporten viser, er forskning på feltet *Talking for barn* igangsatt. Vi vet nå noe om barns deltakelse i tolkemedierte samtaler, og vi er i ferd med å skaffe mer kunnskap om tolkenes og tolkebrukernes erfaringer. Fremover vil det derfor først og fremst være viktig med forskning på flerspråklige kommunikasjon i institusjonelle samtaler med barn. Vi trenger kunnskap om hvilke språk som brukes og om hvordan disse språkene brukes. Som også påpekt av Svendsen (2009) er denne kunnskapen mangelvare. For det andre blir det viktig med studier av gode tolkepraksiser. Vi trenger mer kunnskap om hva som kreves for å tolke for barn, og særlig små barn. Denne kunnskapen kan danne grunnlag for utdanning innenfor feltet *Talking for barn*, som det ser ut til å være stort behov for.

7. Litteratur

- Antonini, Rachele. 2010. The study of child language brokering: Past, current and emerging research. *mediAzioni Online Journal of Interdisciplinary Studies of Languages and Cultures* 10.
- Barneombudet. 2007. Høringssvar til Tolking og oversettelse i norsk straffeprosess edited by Barneombudet: <<http://www.barneombudet.no/horingsutt6/2007/horingssva/>>
- . 2009. Barneombudets ekspertmøte om tolking. edited by Barneombudet: Barneombudet.
- . 2009. Høring- Et helhetlig diskrimineringsvern. edited by Barneombudet: Barneombudet.
- Bjørlykke, Bjørn. 1996. *Barnespråk og barnekultur opp til sju år, Skriftserie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjørnås, Bente Mari. 2006. Arbeid med tolk. In *Psykososialt arbeid med flyktningbarn - Introduksjon og fagveiledere*, edited by N. k. o. v. o. t. stress: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Claussen, Clas Jostein, Anne Sagbakken, Kari Gamst, and Åse Langballe. 2001. *Det er noe med den ungen: fra bekymring til handling*. Oslo: Sebu forl.
- Eide, Ketil, and Tuva Broch. 2010. Enslige mindreårige flyktninger, kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer. edited by r. ø. o. s. Regionsenter for barn og unges psykiske helse: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, region øst og sør.
- Fiva, Hilde. 2006. In other words: a study of interpreting and power in Oslo, H. Fiva, Oslo.
- Frøili, Jorunn. 2001a. Signals at the transition place: The interpreter's turn-taking in dialogues. In *Meetings at the Crossroads. Studies of multilingualism and multiculturalism in Oslo and Utrecht* edited by A. G. o. H. Uri. Oslo: Novus forlag.
- Gamst, Kari, and Åse Langballe. 2004. Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisktilnærming, Unipub forl., Oslo.
- Gamst, Kari Trøften, and Åse Langballe. 1993. Fokus på dommeravhør. edited by R. barna. Oslo: Redd barna.
- . 1997. Barn som informanter i dommeravhør. Opplæring og metodeutvikling. edited by Justisdepartementet. Oslo: Justisdepartementet.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforl.
- . 2010. Annerledeshet og barns deltakelse: deling og mening. In *Annerledeshet: sårbarhetens språk og politikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hiltz, Barbara, and Jennifer Anderson. 2002. Using Interpreters in forensic interviews. *American Prosecutors Research Institute Newsletter* 15 (12).
- Hofman, Sanne. 2010. Hensyn til kultur - til barnets beste? -en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn- In *Kvinnerettslig skriftserie* edited by b. Avdeling for kvinnerett, likestillings- og diskrimineringsrett Universitetet i Oslo.
- Hwa-Forelich, Deborah A., and Carol E. Westby. 2003. A Vietnamese Head Start Interpreter: A Case Study. *Communication Disorders Quarterly* 24 (2):86-98.
- Høstmælingen, Njål, Kirsten Sandberg, and Elin Saga Kjørholt. 2008. *Barnekonvensjonen: barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- IMDI. 2008. Bruk av tolk i barnevernet. In *IMDI-rapport*, edited by I.-o. mangfoldsdirektoratet: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Jareg, Kirsti, and Zarin Pettersen. 2006. *Tolk og tolkebruker: to sider av samme sak, NAKMIs skriftserie om minoriteter og helse*. Oslo: Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse.
- Justis-, and og politidepartementet. 2005. Tolking og oversettelse i norsk straffeprosess. edited by J.-o. politidepartementet: Justis- og politidepartementet.
- Kale, Emine, Nora Ahlberg, and Fanny Duckert. 2010. Hvordan Håndterer helsepersonell språklige barrierer? En undersøkelse av tolkebruk i helsevesenet. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 9:818-823.

- Keselman, Olga. 2009. Restricting participation. Unaccompanied children in interpreter-mediated asylum hearings in Sweden. ph.d, Institutionen for beteende vetenskap och lärand, Linköpings Universitet, Linköping.
- Keselman, Olga, Ann-Christin Cederborg, Michael E. Lamb, and Örjan Dahlström. 2008. Mediated communication with minors in asylum-seeking hearings. *Journal of Refugee Studies* 21 (1):103-116.
- . 2010. Asylum seeking minors in interpreter-mediated interviews: what do they say and what happens to their responses? *Journal of Child & Family Social Work* 21 (1):103-116.
- Keselman, Olga, Ann-Christin Cederborg, and Per Linell. 2010. "That is not necessary for you to know!" Negotiation of participation status of unaccompanied children in interpreter-mediated asylum hearings. *Interpreting* 12 (1):83-104.
- Kommunal-, and og regionaldepartementet. 1997. Retningslinjer for god tolkeskikk. edited by K.-o. regionaldepartementet: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Langballe, Åse. 2007. Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 44 (7):868-877.
- Langballe, Åse, and Kari Gamst. 2006. En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn. In *Samtaler med små barn i saker etter barneloven: artikkelsamling*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Milne, Rebecca, and Ray Bull. 1999. *Investigative interviewing: psychology and practice*. Chichester:Wiley.
- Neumayer, Sissel M., Arve Skreslett, Marit C. Borchgrevink, and Solveig Gravråkmø m.fl. 2006. Psykososialt arbeid med flyktningbarn
- Introduksjon og fagveileder. edited by N. k. o. v. o. t. s. (NKVTS) and P. t. f. f. i. M.-N. o. i. Nord-Norge: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)
- Psykososialt team for flyktninger i Midt-Norge og i Nord-Norge.
- Nilsen, Anne Birgitta. 1995. En analyse av politiavhør i et interkulturelt perspektiv: påvirker deltagerens kultur asylavhøret?, [A.B. Nilsen], Oslo.
- . 2000. Lik mulighet for å forstå og bli forstått? In *Kommunikasjon og rettssikkerhet – Utlendingers og språklige minoriteters møte med politi og domstoler*, edited by K. Andenæs. Oslo: Unipub forlag.
- . 2005. Flerspråklig kommunikasjon i rettsalen: en kasusstudie av en flerspråklig rettsforhandling. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Nordhuus, Berit. 2007. Med hjertet i hånda og klump i halsen - tolken og mestring av emosjonelle belastninger. Bacheloroppgave, ILF, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Pihl, Joron. 2010. *Etnisk mangfold i skolen: det sakkyndige blikket*. Oslo: Universitetsforl.
- Polmar, Kaja Wright. 2005. Asylsøkere. In *Frk tordensky*, edited by K.W. Polmar. Norge.
- Rayes, Barbara. 2008. Section 8 Interpreting for Children. In *Medical Interpreter Project*, edited by P. C. s. Hospital: Phoenix Children's Hospital.
- Schick, Brenda. 2001. "Interpreting for Children - How it's different" *SESA Newsletter*, .
- Skretteberg, Rebecca Negussie. 2010. The Right to be Heard in Asylum Interview. Masteroppgave, Juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Svendsen, Bente Ailin. 2004. Så lenge vi forstår hverandre: språkvalg, flerspråklige ferdigheter og språklig sosialisering hos norsk-filippinske barn i Oslo, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- . 2009. Flerspråklige filippinere. In *De Mange språk i Norge: flerspråklighet på norsk*, edited by T. Bull and A.-R. Lindgren. Oslo: Novus.
- Svennevig, Jan. 2009. Forståelse og sosiale relasjoner i håndtering av språkproblemer i andrespråkssamtaler. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 4 (2):35-64.
- UDI. 2009. Årsrapport 2009, tall og fakta. In *Årsrapport*, edited by UDI: UDI.
- Valvatne, Helene, and Margareth Sandvik. 2007. *Barn, språk og kultur: språkutvikling fram til sjuårsalderen*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Wadensjö, Cecilia. 1998. *Interpreting as interaction*. London: Longman.
- Wilson, J. Clare, and Martine Powell. 2001. *A guide to interviewing children: essential skills for counsellors, police, lawyers and social workers*. London: Routledge.

- Øien, Cecilie. 2010. Underveis, en studie av enslige mindreårige asylsøkere. In *Fafo-rapport*, edited by Fafo. Oslo: Fafo.
- Øvreide, Haldor. 2009. *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Aarsæther, Finn. 2009. Flerspråklig praksis i det pakistansk-norske miljøet-. In *De Mange språk i Norge: flerspråkighet på norsk*, edited by T. Bull and A.-R. Lindgren. Oslo: Novus.